

- št. 24-25; kpl.

Per 1366/2012

10038969,24

COBISS

GORIŠKA KNJIŠNICA

GLASLO

glasilo Kulturnega društva Zavratec

3	UVODNIK
4	AKTUALNO
4	NOVO GASILSKO VOZILO V PGD ZAVRATEC
5	MLADI GASILCI
6	DELO KULTURNEGA DRUŠTVA ZAVRATEC V LETU 2011
7	ŽUPNIJSKO PASTORALNI SVET
8	SPET PRIŠEL JE VENČANI MAJ ...
9	MIKLAVŽEVANJE ...
10	EKOLOGIJA
10	LEDENI MOŽJE
11	KULTURA
11	PRIREDITEV OB KULTURNEM PRAZNIKU
12	PESEM O ZVEZDAH
12	KO HODIŠ, POJDI ZMERAJ DO KONCA
13	POGLED SKOZI ZELENO OKNO
14	VELIKONOČNA RAZSTAVA PIRHOV
15	PRAZNOVANJE URHOVE NEDELJE V ZAVRATCU
15	DECEMBRSKE USTVARJALNE DELAVNICE
16	ZAVRAŠKI ZBOR IMA ZA SABO USPEŠNO PEVSKO LETO
16	ALI POZNATE SOVICO OKO?
17	GLASBA NAS ZDRUŽUJE IN POVEZUJE
17	KO SE SREČATA AUMETZ IN ZAVRATEC
18	INTERVJU
18	STARA HIŠA, NOVI OBRAZI
20	NAŠA DEDIŠČINA
20	LOJZE SLAK IN DIATONIČNA HARMONIKA
23	DIATONIČNA HARMONIKA
28	POROKA
30	IZ ZGODOVINE
30	KAMNOSEKI V ZAVRATCU
36	DRUŽINA KAMNOSEKA MARTINA BAŠLJA
38	POEZIJA
38	ZAPUSTILA STA NAM PESMI ŽIVLJENJA ...
41	JEZIKOVNI KOTIČEK
41	ODSEV JEZIKOVNIH SPREMENB V PRAVOPISU
42	ŠOLSKÉ STRANI
42	EKO ŠOLA
44	PEČEMO
44	JAGODNI SMOOTHIE
45	RAZVEDRILO IN PROSTI ČAS
45	PRVOMAJSKI POHOD OKROG ZAVRATCA
46	ALI VESTE?
46	BABYBOOM V ZAVRATCU
46	ŠE NEKAJ NOVIC IZ DOMAČIH LOGOV

Spoštovane bralke, cenjeni bralci!

Že dolgo se sprašujemo o tem, kako se bomo znašli v tretjem tisočletju. Pogosto tarnamo nad pomanjkanjem časa, krizo vrednot in identitete ter vplivom globalizacije, ki se ji ne moremo upreti. Še posebej dogodki v zadnjem času zaostrujejo poglede in krčijo srce. Vendar če odgrnemo zaveso splošnega in pokukamo v svet individualnega, najdemo različne zgodbe o ljubezni, upanju, sreči, pa tudi zgodbe trpljenja, obupa in žalosti. Vse je del življenja in nič ni narobe, če si obupan in trpiš, narobe je le, če si sam. Družba brez socialnega čuta ne more obstati.

Potekajoča globalizacija kaže dva obraza. Svet postaja eden v dobrem in slabem, po drugi strani pa gonilni sili globalizacije, gospodarstvo in politika (v službi ekonomije), iščeta predvsem svoje interese, rezultatov pa se veseli le peščica Zemljanov. Dokler vidimo oba obraza, svet še ni popolnoma globaliziran in obstaja še prostor zate in zame. Zato moramo biti aktivni in se truditi za obstoj lastnih idej in jih razvijati v komunikaciji z drugimi. Predvsem pa dopustiti. Dopustiti misliti, govoriti, delati.

Izkoristimo ta prostor, ustvarjamo zgodbe o uspehu! To so zgodbe, ko nesebično pomagamo bližnjemu, ko vidimo in vzpodbujamo njegovo delo in gradimo dobre medsebojne odnose. Za človeštvo je nujno potrebno, da se zedinimo in poiščemo etične osnove, na katerih bo gradilo družbo prihodnosti, ki bi bila pravična za vse ljudi in bi presegala sedanjost ureditev, ki temelji na izkoriščanju šibkih in nerazvitih, ki ustvarja medsebojne spore in vojne.

V glasilu Oglar že več kot desetletje objavljamo aktualne dogodke, ki govorijo o tem, kako znamo biti solidarni, izvirni, ustvarjalni, pogumni ..., kako ohranjamo tradicijo in raziskujemo možnosti za lepšo prihodnost. Vsak Oglar je plod trdega dela tako tistih, ki pišejo članke, kot tistih, o katerih članki govorijo. Obstajajo pa tudi zgodbe, ki jih ne zapišemo, a vseeno obstajajo in prispevajo k pokončni držbi posameznikov in naše skupnosti.

»Ne gre torej za srečo kot zadovoljitev želje ali kot nagrado za krepost, temveč za krepost samo po sebi, za zmožnost obvladovanja samega sebe, da bi bolje uspevali, kajti takšna je mera človeka« (Galimberti, 2011).

Galimberti, U. (2011). Miti našega časa. Ljubljana: Modrijan.

Maja Mivšek

Uredniški odbor: Tomaž Mivšek (odgovorni in glavni urednik), Darja Kogovšek, Kristina Bogataj, Maja Mivšek, Andrej Mivšek Z. 10 a, Jože Lazar Z. 16, Jože Lazar Z. 25, Robert Rijavec

Naslovnica: Andrej Mivšek

Naslovni fotografiji: Robert Rijavec

Lektoriranje: Nataša Felc

Letnik: 13, št. 24

Naklada: 150 izvodov

NOVO GASILSKO VOZILO V PGD ZAVRATEC

PGD Zavratac

Veseli december 2007 ... Čas, ki smo ga v zavraškem gasilskem društvu med drugim izkoristili za obisk izdelovalca gasilskih nadgradenj v Ilirski Bistrici. To je bil tudi prvi konkretniji korak k zamisli o nabavi gasilskega vozila za potrebe društva. V kratki zgodovini društva, ki je bilo ustanovljeno leta 1985, se je pri gasilskih dejavnostih upravljalo s tremi rabljenimi gasilskimi vozili in nekaj časa z gasilsko cisterno ter vaškim traktorjem. Prvo vozilo je bilo Zastava 620 B, ki je bilo v predhodni lasti PGD Godovič. Zatem je društvo v začetku devetdesetih dobilo vozilo IMV 1600 od PGD Cerkno, v drugi polovici devetdesetih pa od PGD Ledine vozilo TAM, še dandanes aktualno gasilsko vozilo v več društvih.

Kmalu po začetku novega tisočletja smo ugotovili, da nam stari dobri "tamič" ne bo več dolgo zagotavljal varne in učinkovite uporabe. Tako smo se takoj, ko smo bili na vrsti za nabavo vozila, začeli zanimati, kaj za nas in naše potrebe pride v poštev, seveda z upoštevanjem določenih meril uprave za zaščito in reševanje. Glede na omenjena merila nam kot društvu I. kategorije pripada GVV-1 (manjše gasilsko vozilo z vodo) s pripadajočo opremo. V času odločanja in sprejemanja odločitev smo zbrali tehnično ekipo za nabavo vozila, s katero smo večkrat sestankovali s ponudniki nadgradenj in si ogledali nekaj vozil v "našem rangu". Tako smo se odpravili na obisk na gorenjsko (PGD Hrušica, PGD Koroška Bela in PGD Podkoren) ter na tolimnsko (PGD Kneža). Že pred tem pa smo si ogledali nekaj vozil sosednjih društev. V začetku leta 2011 smo zbrali ne-

kaj ponudb izdelovalcev nadgradenj na gasilskih vozilih in se na podlagi najboljših ponudbe odločili za podjetje Euro GV, ki deluje v sklopu podjetja Webo d.o.o. Postopek dobave vozila, nadgradnje in pre-

delave vozila v štirikolesni pogon smo prepustili ponudniku, ki je v celoti upošteval naša mnenja in predloge.

Naš trud in zagnanost sta v začetku letošnjega leta obrodila sadove. V takem razpoloženju, v kakršnem se je postopek nabave vozila začel v letu 2007, se je v začetku leta 2012 tudi zaključil. 3. februarja 2012 zvečer smo novi gasilski avto parkirali v garaži društva. To je bil izredno vesel in čustven dogodek, ki ga gasilci današnje generacije zlepa ne bomo pozabili. Avto tako že služi svojemu namenu – zaenkrat k sreči le za redne gasilske vaje. Za realizacijo nabave gasilskega vozila se PGD Zavratac iskreno zahvaljuje vsem, ki so kakorkoli pripomogli k zadanemu cilju, še posebno pa se krajanom, Občini Idrija, ostalim donatorjem in celotni GZ Idrija za podporo in pomoč. Ker so nam ob dobavi vozila ostali še neporavnani računi, še vedno zbiramo prostovoljna sredstva za poravnavo le-teh.

Foto: Primož Leskovec

Slavnostni prevzem gasilskega vozila s parado in z veselico z ansamblom MODRIJANI bo v SOBOTO, 21. 7. 2012, s pričetkom ob 17.00. LEPO VABLJENI!

V SLUŽBI LJUDSTVA: NA POMOČ!

MLADI GASILCI

Mateja Lazar

Kako smo preživelili zadnje leto z mladimi gasilci, to je, odkar se v oglarju nismo oglasili z našimi članki?

18. junija smo odšli na občinsko tekmovanje v orientaciji na Vrsnik. Tekmovanja se je udeležilo 10 ekip, ki so dosegle naslednje rezultate:

- mlajše pionirke: 1. in 4. mesto,
- mlajši pionirji: 3., 8. in 14. mesto,
- starejše pionirke: 1. mesto,
- starejši pionirji: 3., 4. in 11. mesto,
- mladinci: 3. mesto.

Šest pionirjev in mentor Julijan so julija odšli na letovanje v Umag, ki ga že nekaj let organizira mladinska komisija pri Gasilski zvezi Idrija. 3. septembra sta ekipi mlajših in starejših pionirk odšli

v Bovec na regijsko tekmovanje v orientaciji in dosegli četrto in prvo mesto.

17. septembra so Hana, Tjaša in Metka odšle na smučišče na Črni vrh nad Cerknim, kjer je potekalo državno tekmovanje v orientaciji in v konkurenci 30 ekip dosegle odlično 4. mesto.

8. oktobra je v Godoviču potekal občinski kviz, ki se ga je udeležilo šest ekip.

Mlajši pionirji so dosegli 3., 4. in 8. mesto, starejši pionirji 1. in 5. mesto, mladinci pa 2. mesto.

29. oktobra so ekipa mladincev in ekipi starejših pionirk odšli v Dobravlje na regijsko tekmovanje v kvizu in dosegli 10. in 4. mesto.

5. novembra smo se v Spodnji Idriji udeležili srečanja, kjer so nam svoje delo predstavili gasilci, policisti, reševalci z reševalnimi psi in gorski reševalci.

Upravni odbor našega društva se je soglasno odločil, da Hano, Tjašo in Metko nagradi za odličen rezultat na državnem tekmovanju v orientaciji, zato sem jih v začetku decembra odpeljala na izlet po Ljubljani. Dekleta so si najprej dala duška z obiskom trgovin v BTC-ju, nato so si ogledala film v Koloseju, za konec pa so si privoščila še en moker sprehod po novoletno okrašeni Ljubljani. Za nagrado se upravnemu odboru najlepše zahvaljujejo, saj so se imela zelo lepo.

V februarju smo imeli drugi občni zbor mladih, ki so se ga udeležili skoraj vsi mladi gasilci, med svoje vrste pa smo sprejeli tri nove pionirje.

Aprila smo pričeli z vajami za tekmovanje v gasilsko športnih tekmovalnih disciplinah, ki je maja potekalo na Vrsniku za prehodni pokal Gasilske zveze Idrija. Tako smo kar nekaj ur porabili za vaje z desetino pionirjev in desetino mladincev. Pionirji so dosegli tretje, mladinci pa drugo mesto.

Kot že nekaj let doslej smo se tudi letos udeležili Florjanove procesije na Medvedjem Brdu.

Sredi meseca maja pa smo se pričeli pripravljati na tekmovanje v gasilski orientaciji, ki se bo konec junija odvijala na Vojskem. O rezultatih pa vas obvestimo v naslednji številki Oglarja.

Vse, ki vas zanima, kaj se dogaja z mladimi gasilci, in ki želite biti seznanjeni z vsem dogajanjem v gasilskih vrstah nasploh, vam je na voljo Facebook stran, ki jo dobite, če na spletni strani vpišete PGD Zavratac. Tam so vpisani vsi dogodki, ki so se odvijali in se še bodo v prihodnosti. Ogledate pa si lahko tudi nekaj slik od začetka dela z mladimi v našem društvu.

V izdelavi je tudi že spletna stran PGD ZAVRATEC, ki bo vsebovala zgodovino in vse dogodke iz preteklosti našega društva.

Foto: Mateja Lazar

DELO KULTURNEGA DRUŠTVA ZAVRATEC V LETU 2011

Tomaž Mivšek

Občni zbor Kulturnega društva Zavratac je potekal 12. februarja 2012 od 20.00 ure naprej v prostorih gasilskega doma v Zavratacu, št. 2, 1373 Rovte.

V letu 2011 smo v Zavratacu organizirali devet samostojnih prireditev. Te so:

- Literarni večer – knjiga hiš na Žirovskem, Zavratac, 27. 2. 2011
- Predstava ob materinskem dnevu: Čepica sreče, Zavratac, 17. 4. 2011
- Koncert Mešanega pevskega zbora Zavratac, Zavratac, 1. 7. 2011
- Fotografska razstava na Urhovo nedeljo, Zavratac, 3. 7. 2011
- Literarna izdaja glasila Oglar, Zavratac, 4. 7. 2011
- Potopis: Slonokoščena obala, Zavratac, 16. 10. 2011
- Miklavževanje, Zavratac, 4. 12. 2011
- Decembrske ustvarjalne delavnice za otroke, Zavratac, 17. 12. 2011
- Koledar Zavratac 2012
- Izvedba ankete "KD Zavratac"

Poročilo o projektih, kjer je bilo KD Zavratac soorganizator

- Proslava ob kulturnem dnevu, Zavratac, 13. 2. 2011.
- Koncert Moškega pevskega zbora iz Aumetza, Zavratac, 20. 11. 2011.

Gostovanja KD Zavratac

- Gostovanje Mešanega pevskega zbora Zavratac v Podnanosu, Podnanos, 5. 11. 2011
- Nastop Mešanega pevskega zbora Zavratac v sklopu Čipkarskega festivala, Idrija, junij 2011
- Srečanje dekanijskih zborov, Idrija, 3. 4. 2011
- Primorska poje 2011, Boršt, 10. 4. 2011
- Gostovanje v Idrijskih Krnicah pri postavljanju oglarskih kop

Finančno poročilo

Prihodki

- Občina Idrija: 2.902 eur
- Prostovoljni prispevki: 330 eur
- Pozitivne obresti NLB računa: 0,79 eur
- Prihodki skupaj: 3.232,79 eur

Odhodki

- Glasilo Oglar: 2.815,68 eur
- Koledar Zavratac: 708,00 eur
- Občni zbor društva: 26,81 eur
- Proslava ob kulturnem prazniku: 5,28 eur
- Literarni večer, Knjiga hiš na Žirovskem: 87,50 eur
- Otroška dramska predstava ob materinskem dnevu: 18,22 eur
- Halcom: zaščitni komplet s kvalificiranim osebnim digitalnim potrdilom z veljavnostjo treh let – e-bančno poslovanje: 82,63 eur
- Koncert MePZ Zavratac – Urhova nedelja in fotografska razstava: 58,05 eur
- Prevoz Primorska poje; Zavratac–Boršt: 231,80 eur
- Koncert Moškega pevskega zbora iz Aumetza: 58,62 eur
- Nakup pevskih map: 21,06 eur
- Provizija banke: 18,29 eur
- Stroški vodenja računa: 147,59 eur

Odhodki skupaj: 4.279,53 eur

Končno stanje 31. 12. 2011: 497,54 eur

Sredstva, ki so ostala na računu društva, bodo porabljena za organizacijo projektov v letu 2012.

ŽUPNIJSKO PASTORALNI SVET

Tomaž Mivšek

IZZIVI ZA PRIHODNOST

V želji po povezovanju in skupnem načrtovanju za prihodnost sta se v januarju srečala ŽPS iz Godoviča in Zavratca. Skupaj smo iskali načine, kako živeti krščanstvo in oznanjati veselo oznanilo našim domačim in okolju, v katerem živimo.

Na podlagi gradiva Naše poslanstvo in januarskega srečanja smo na majskem srečanju ugotavljali, kakšni so naši odnosi v župniji. Člani so se strinjali, da nedeljska maša krepi naše odnose, bi pa lahko nanje bolj vplivala, če se bi po njej še malo zadržali, poklepetali, srečali. Sv. maša bi morala to naše nedeljsko druženje še poglobiti, da se nadaljuje doma. Zaradi razpršene poselitve primanjkuje kontakta s sosedi. Na širši župnijski ravni je zaznati šibko povezanost mladine in starejših.

Po drugi strani pa smo priča dobrim praksam odnosov, ki so se izoblikovali v majhnih občestvih v župniji. Npr. v župnijskem zboru se čuti dobro medgeneracijsko povezanost pevcev in močno pripadnost zboru. Pozna se trud in delo zborovodje v tej smeri. Skupna mladinska skupina obeh župnij je tudi lahko za zgled obema župnijama.

V pogovoru o naših odnosih v družinah je pogovor tekel o naših pogovorih in vzdušju v družinah. Koliko smo člani ŽPS »priče« veselega oznanila in župnijskega dogajanja v svojih domovih? Pogovor lahko začne tisti v družini, ki je bil pri sv. maši (npr. srečal sem tega, danes me je nagovorilo ...). Kot kristjani moramo začeti pogovor. Koliko upoštevamo ozir, situacijo, strah in ali si upamo pogumno sprožiti v družini pogovor? Na tem področju nas čaka še veliko dela. Vendar je v nas gotovost, da je pri oznanjevanju z nami Bog, kar nas navdaja z upanjem.

V pastoralnem letu 2013 smo si člani ŽPS na podlagi skupnega januarskega premisleka med drugim zadali naslednje smernice:

- spodbujamo pogovor v svojih družinah,
- damo mladostnikom mesto v Cerkvi,
- mi smo prvi, ki dajemo zgled vrednot mladini in otrokom,

- spodbujamo k obisku sv. maše in skupni molitvi,
- smo odgovorni do stvarstva,
- skrbimo za »bratske« odnose v župniji,
- potrebujemo nove (dodatne) voditelje občestvenih skupin.

Deloma smo z zgoraj navedenimi smernicami pričeli že v letošnjem letu. Poseben poudarek smo dali pripravnikom na prejem sv. birme. V času devetdnevnice so jih občestvene skupine župnije povabile na svoje srečanje, da so mladi lahko izkusili občestvo vernih tudi na drugačen način. Tako so pripravniki lahko obiskali mladinsko skupino, skupino Karitas, skupino krasilk – pletenje vencev in pevski zbor. Letošnji pripravniki so se še posebej izkazali s svojo vestnostjo in odgovorno pripravo ter z izvrstnim znanjem krščanskega nauka. Hvala staršem za vse spodbude in pomoč pri obhajanju praznika podelitve sv. birme.

V nedeljo po sv. Vidu smo se srečali pri občestveni in osebni molitvi pred Najsvetejšim. Molitvene čase smo razdelili po tematikah za otroke, mladino, pevce, molitev odraslih in tišino z Gospodom, tako da je vsak lahko našel nekaj zase. Hkrati pa smo želeli tovrstni način molitve približati tudi tistim, ki je še ne poznajo, in otrokom. Urhovo nedeljo bomo letos praznovali z mislijo, da se župljani med seboj še bolje povežemo. Mladina si bo privoščila kak filmski večer, cerkveni mešani zbor se bo predstavil na letnem koncertu, otroci bodo razstavljali v galeriji Farovž. Skupaj pa se bomo poveselili po sv. maši pred cerkvijo. Naj bo ta veseli dogodek praznik zahvale za prejeti blagoslov in praznik veselega snidenja župljanov.

Foto: Robert Rijavec

Letošnji birmanci in prvoobhajanci

SPET PRIŠEL JE VENČANI MAJ ...

Maja Mivšek

Mesec maj je za mnoge najlepši mesec v letu, saj se tedaj narava razcveti v vsej svoji lepoti. Tudi v ljudskem izročilu je mesec maj pogosto občudovan in opevan, zato ni nenavadno, da je ravno mesec maj posvečen sveti Mariji, ki v sebi nosi življenjsko moč, je vzor ljubezni in zvestobe, je preprosta, vendar močna in pogumna. Predvsem pa je pripravljena nositi posledice za svoje odločitve, zato se k njej zatekamo, je naša pomočnica in priprošnjica.

Majniška marijanska pobožnost se je začela sredi 19. stol. v nemških deželah, verjetno v povezavi s čaščenjem lesa križa v maju. Šmarnična pobožnost je ena najbolj priljubljenih pobožnosti, razširjena med ljudmi. Od nekdaj je za šmarnice značilno zbiranje pri Marijinih kapelicah, petje Marijinih pesmi, molitev litanij in branje različnih verskih tekstov, ki poenostavljajo težko razumljive verske resnice in jih predstavijo na razumljiv način. Namenjene so otrokom in odraslim.

V zadnjih desetletjih je za šmarnice vsako leto pripravljena posebna kateheza za otroke in odrasle, ki vključuje dodatne naloge in dejavnosti. Naslov letošnjega šmarničnega branja za otroke je Dober+pravičen.

si, avtorsko delo Mateje Kropec Šega, matere štirih otrok. Zgodbe govorijo o dečku Roku, ki odrašča s tremi sestrami, se druži s prijatelji v šoli in pri verouku ter v različnih življenjskih situacijah spoznava, kaj pomeni spoštovati drug drugega, kako biti pravičen, dober in odgovoren. Pri tem mu trdno oporo nudijo njegovi starši, učiteljica v šoli, prijatelji, katehistinja in župnik. Avtorica pravi, da ima vsaka zgodba vsaj nekaj resničnega ozadja, kar dobro učinkuje na bralca/poslušalca, saj jo doživlja pristno in se z marsikatero situacijo zlahka poistoveti. To je čutiti tudi po odzivih otrok na branje, saj se pogosto takrat, ko se zgodba prične, pomaknejo bližje bralcu in poslušajo. Zelo radi tudi pojejo tako Marijine kot druge oratorijske pesmi, saj jih pogosto zapojejo več, kot jih sprva načrtujemo. Litanije Matere Božje molijo naprej pripravniki na birmo, v času devetdnevne birmice, ko so birmanci nekajkrat pri sv. maši v Godoviču, pa z veseljem in ponosom tisti, ki bodo šli k birmi čez dve leti.

Mislím, da so šmarnice še veliko več kot molitev, petje in branje. So možnost druženja v krogu prijateljev, sosedov, predvsem pa spodbujajo osmišljanje lastnih odločitev v življenju, saj preko zgodb drugih odpirajo notranji dialog lastnih zgodb. Prebrano/slišano zaobjame molitev in izročitev v varstvo in vodstvo sveti Mariji, sledi naloga, ki jo vsak naredi po svojih močeh.

Še nekaj misli otrok o molitvi, Marijinih kapelicah, prijateljih, druženju in domačih nalogah na šmarnicah.

Foto: Maja Mivšek

Šmarnice pred Rupnkovo kapelico

MOLITEV:

Všeč mi je, ker šmarnice posvečujemo sv. Mariji.
 Všeč mi je, ko pred šmarnicami in po njih molimo.
 Zbrali smo se v cerkvi in smo molili.
 Všeč mi je bilo, ker smo vsi skupaj molili (npr. za lačne).
 Marijina kapelica:
 Marijina kapelica je kraj, kjer se umiriš, Mariji poveš
 svoje želje, prošnje, zahvale, za koga zmoliš.
 Za šmarnice smo se zbrali pri Marijini in ostalih kape-
 licah v Zavratcu.
 Vsak dan smo se zbrali pri Marijini kapelici.

PRIJATELJI:

Všeč mi je, ker se s prijatelji družim med šmarnicami.
 Všeč mi je, da smo pri šmarnicah prijatelji in se ne pre-
 piramo. O pomenu prijateljstva govori tudi zgodba.
 Všeč mi je, ko s prijateljem skupaj pojeva.

DRUŽENJE:

Všeč mi je, ker se pri šmarnicah zberemo skupaj in se
 družimo, se ne prepiramo in smo zbrani pri molitvi.
 Šmarnice so mi všeč, ker se s prijatelji družimo in se
 spominjamo Marije, naše Matere.
 Všeč mi je, ker pri šmarnicah molimo, pojemo in se
 družimo s prijatelji. Tudi zgodbe so zanimive.
 Med šmarnicami smo se vsi zelo družili.

DOMAČE NALOGE:

Pri šmarnicah smo dobili tudi domačo nalogo. Najbolj
 všeč mi je bila tista, ko smo skriteму prijatelju nekaj
 podarili.
 Domače naloge so to leto zanimive in dobre.
 Domače naloge so mi zelo všeč.
 Nekaterih domačih nalog nisem naredil, ker nisem mogel.
 Na šmarnicah se pogovorimo, kaj je bilo za domačo nalogo.

Vir:

Kropec Šega, M. (2012). *Dober+pravičen.si. šmarnice za otroke.*

Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Rok, P. (2007). *Farni list župnije Logatec. Letnik 27, št. 7. Maj.*

MIKLAVŽEVANJE ...

Darja Kogovšek

V začetku decembra je svoj god praznoval sveti Mi-
 klavž. Na ta svoj praznik obišče vse ljudi dobrega srca.
 V zavraškem gasilskem domu se je ustavil v nedeljo,
 4. 12., ob 17. 00. Da smo lažje dočakali njegov obisk,
 so nam otroci s kratko dramsko igro predstavili, kako
 lahko postanemo »frajerji«.

Mladi gledališčniki z igrico: Kako postati frajer

Lahko obrnemo smerokaz, da ljudje zgrešijo svoj že-
 leni cilj, lahko podremo ptičjo hišico, ki jo je postavil
 nekdo drug, lahko okepamo sošolki, ki se nočeta igrati
 z nami, lahko nagajamo v šoli, cerkvi in tako postane-
 mo »frajerji«. Če dobro pomislim, vem, da s takim
 početjem ne postanem »frajerka«, nisem pogumna,
 ampak sem v resnici reva, namesto da bi delala dobro,
 mi gredo po glavi same lumparije.

Splača se biti dober! Zaradi sebe in zaradi drugih ljudi.
 In še nekaj: Tako postaneš pravi »frajer«!

*Sveti Miklavž rad pride v Zavratec,
 ker tu živijo dobri ljudje.*

Po tej ugotovitvi je
 prišel v dvorano tež-
 ko pričakovani obisk,
 sveti Miklavž. Otroke
 in malo starejše je ob-
 daroval, nam vsem pa
 poklonil spodbudne
 besede.

Foto: Sašo Pintar

LEDENI MOŽJE

Tomaž Mivšek

Letos so ledeni možje zelo dobro opravili svojo nalogo. Postregli so nam s hladnim deževnim vremenom. Na okoli 800 metrih pa se je občasno med dežne kaplje primešal tudi sneg. Zaradi izjemno tople pomladi je bila omenjena ohladitev v maju pravi hladen tuš za vse tiste, ki so že bili z eno nogo v poletju. Na tematiko hladnih in toplih pomladanskih dni imamo v ljudskih pregovorih veliko modrih misli. Na primer: Maja mora biti tri dni mrzlo, če ni na začetku, je ob koncu tako. Na drugem mestu pa lahko beremo o treh ledenih možeh v mesecu maju, ki po ljudskem izročilu zaključujejo hladno polovico leta, in sicer: Sveti Pankracij (12.), Servacij (13.), Bonifacij (14.) so ledeni svetniki; če prej ni slane bilo, tudi pozneje ne bo mrazilo. Kot kmetijski nasvet pa lahko razumemo naslednjo trditev: Saditi fižol na Florijana (4.) je dovolj zarana. O muhastem vremenu meseca maja zasledimo tudi hudomušno zbadljivko: Filip (3.) napija, Zofija (15.) popija.

Ko smo po letošnjem mrzlem in deževnem mesecu maju upali na sončen junij, smo sedaj že prav veseli vsakega sončnega žarka, ki se prebije skozi deževne oblake. Kaj je s tem vremenom, tarnamo že vsi. Vajeni smo deževnih dni v jeseni, muhasto aprilsko vreme tudi še sprejmemo. Maja in junija pa že želimo imeti večinoma sončno vreme. Statistika vremena pa nam kaže malce drugačno podobo. Večina območij v Sloveniji ima sicer v povprečju res največ padavin v oktobru in novembru, a ravno v maju ali juniju beležimo drugi višek padavin. Na vzhodu Slovenije pade v jesenskih in pomladnih mesecih enaka količina padavin. Še več. Na skrajnem vzhodu pa ima lahko junij celo več padavin kot oktober ali november, kar je ugodno za rast posevkov pred vročino v juliju in avgustu. Tudi ljudski pregovor pravi: Če se Medard (8.) kisló drži, do konca meseca ni sončnih dni. Še sreča, da je bil letošnji osmi junij edini zares sončen dan v začetku junija. Da junijski dež ni vedno dobrodošel, pravi

naslednji pregovor: Rožnika mrzlo deževanje – slabo za vino in panje. Zanimiv je tudi pregovor, ki govori o tem, da je potrebno delati vse ob svojem času: Če Anton (13.) seje proso, gre Vid (15.) tretji dan pogledat, če z njim kaj bo.

Torej, če malce pikro zapišem, bi bilo pravilneje se čuditi, kadar imamo dolgo sončno junijsko vreme. Tale letošnja meglena moča gre kot nalašč z roko v roki z vremensko statistiko.

Naj ob koncu navedem še nekaj spodbudnejših pregovorov, ki se spodobijo za mesec z najdaljšim dnevom v letu:

- O Vidi (15.) se skozi noč vidi.
- Ob kresi (24.) je dan tako dolg, da človek, če se skrči, vanj trči, če se pa stegne, pa vanj dregne.
- Če sta Peter in Pavel (29.) jasna, letina krasna.

PRIREDITEV OB KULTURNEM PRAZNIKU

Natalija Pintar, Tomaž Mivšek

Letošnja kulturna prireditev ob kulturnem prazniku je bila organizirana v sodelovanju z OŠ Zavratac in KD Zavratac. Kljub polarnemu mrazu je bilo v dvorani galskega doma prijetno toplo, saj pesmi Toneta Pavčka res sežejo do srca. Spominu nanj smo namreč posvetili prireditev. Otroci so ogreli srca z njegovo pesnitvijo Juri Muri v Afriki in s svojimi slikami, ki smo jih ob pripovedovanju projicirali na platno. Majnice, fulaste pesmi so pripovedovali Karin, Mojca in Andraž. Med zvezde in do srca sta nas s pesmimi povedli tudi Lara in Metka, ki sta občuteno podajali njegove najlepše in tudi nam poznane pesmi. Nato so program prevzele gostje. Pevke skupine Vedrina so nam zapele venček vsem dobro znanih pesmi, kot so Življenje je dar, Pridi, dala ti bom cvet, Rože je na vrtu plela, Pravijo, da je ljubezen in Pod krošnjo starega bora. Maloštevilni obiskovalci od navdušenja pevk niso spustili z odra, zato so nam zapele še dve pesmi. Zadnjo, Tihi večer, pa je prepevala cela dvorana. Pevke so navdušile tudi s preprostim, a iskrenim povezovanjem repertoarja.

Skupino Vedrina sestavljajo pevke, zaposlene v Domu upokoencev Idrja. O sebi pravijo: »Mnogokrat med službenimi obveznostmi pritegnemo pesmim, ki jih pojejo stanovalci. Morda se je prav ob tem porodila

Ženski pevski sestav Vedrina so navdušile med nastopom.

tudi želja, da bi prepevale skupaj. Petje nam je v veselje, sprostitev – pojemo za dušo. Vesele smo, če lahko del tega veselja preko pesmi delimo s poslušalci. Čas res hitro teče, zdi se nam, kot da je bil prvi nastop včeraj, a je od njega minilo že deset let. Naša prva in zelo hvaležna pa tudi kritična publika so stanovalci v obeh enotah doma. Zanje vsako leto pripravimo vsaj dva nastopa. Rade pa se odzovemo tudi vabilom v domačem kraju in okoliških vaseh, gostovale smo tudi v kar nekaj domovih upokoencev. Kot zanimivost naj povemo, da smo polepšale kar nekaj porok – skratka, tudi nastopamo rade.«

Zbor vodi Darja Pavšič, ki daje poudarek sporočilnosti pesmi, zato tudi pevke pojejo z velikim veseljem.

Člani kulturnega društva so nastopajoče pogostili s toplimi napitki in z gostjami sproščeno kramljali še kakšno urico.

»NIKOLI NISEM RAZMIŠLJAL, ALI SEM SREČEN ALI NESREČEN. ZMERAJ SEM RAD ŽIVEL IN DELAL KAR KOLI: PASEL TUJE KRAVE, OBLAKE IN LENOBO, ŽVEČIL GRENKO PRESLICO SVOJIH IN TUJIH LET, LETAL ZA MILO PTICO MLADOSTI, KADAR MI JE POTEPIKA UŠLA, SE SKRIVAL V SAMOTO SVOJE PESMI ALI SE GNAL LJUDEM V MNOŽICE, PESTOVAL V SEBI RADOŠČI IN BOLEČINE LJUBEZNI, DVORIL ŽENI NEVESTI IN ŠE BOLJ OTROKOMA, SLUŽBOVAL MNOGO LET V RAZNIH SLUŽBAH, SLUŽIL KNJIGI, PESMI IN SLOVENSKI BESEDI, POTEM PA SEM SE, KAR NAENKRAT, ZAVEDEL, DA SEM PRETEKEL SVOJO POT IZ DOLINE ROJSTVA DO POKOPALIŠČA NA HRIBU. POSTANEŠ, SE OZREŠ, PRELETIŠ MINULO IN REČEŠ: BILO JE VELIKO VSEGA. BILO JE LEPO. IN BILO JE TUDI SREČNO. A K SREČI SE TA SREČA ŠE NI KONČALA.«

Tone Pavček

Foto: Natalija Pintar

PESEM O ZVEZDAH

Vsak človek je zase svet,
čuden, svetel in lep
kot zvezda na nebu ...

Vsak tiho zori,
počasi in z leti,
a kamor že greš, vse poti
je treba na novo začeti.

Tako živimo ljudje.
Vsak zase krmari k pogrebu.
Svetloba samo
nas druži kot zvezde na nebu.

A včasih so daleč poti,
da roka v roko ne seže,
a včasih preblizu so si,
da z nohti lahko
srce kdo doseže ...

Od tega menda
človek umre,
od tega z neba
se zvezda ospe.

KO HODIŠ, POJDI ZMERAJ DO KONCA

Spomladi do rožne cvetice,
poleti do zrele pšenice,
jeseni do polne police,
pozimi do snežne kraljice,
v knjigi do zadnje vrstice,
v življenju do prave resnice,
v sebi do rdečice čez eno in drugo lice.

A če ne prideš ne prvič ne drugič
do krova in pravega kova,
poskusi:
vnovič
in zopet
in znova.

Foto: vir Internet

POGLED SKOZI ZELENO OKNO

Ustvarjanje in samostojna razstava risb in slik Andreja Mivške

Maja Mivšek

Že štirinajst let je minilo, odkar je Andrej postavil na ogled svojo prvo slikarsko razstavo v MIC-u v Ljubljani. Od tedaj je razstavljal na desetih samostojnih in številnih skupinskih razstavah doma in v tujini. Lansko jesen so bile v razstavišču Nikolaja Pirnata na idrijskem gradu Gewerkenegg na ogled njegove risbe in slike.

Umetnik je v vsem času svojega ustvarjanja zvest njegovi najlepši muzi – naravi. V njej opazuje in vidi razne odnose med barvami in oblikami pa tudi glasovi, vonji in taktilnimi občutki, ki ga nagovarjajo na svojevrsten način in mu vedno znova pritegnejo pozornost. Njegov spomin na občutja narave je bogat in sega daleč v otroška leta, ko je kot majhen deček v družbi ali sam korakal po domačih gajih in logeh, tam raziskoval, razmišljal, opazoval, čutil ... in to počne še danes.

Te izkušnje Andrej prevaja v likovno govorico in tako nastajajo njegove slike in risbe. Motivi njegovih slik so, čeprav imajo izhodišče v konkretnem svetu, le redko razpoznavni. Bolj kot realna krajina v slikah odsevajo njegovi subjektivni občutki. Naključne poteze in barvne ploskve komunicirajo s premišljenimi gestami barv in oblik. Abstraktna slika ima nesugestiven karakter in opazovalcu dopušča lastno interpretacijo opazovanega, kljub temu pa so Andrejeve slike prizemljene, saj za njimi stoji podlaga umetnikovega strokovnega znanja, samokritična drža in aktivno umetniško udejstvovanje.

Uvodni nagovor likovne kritičarke Nataše Kovšca, na levi Andrej Mivšek, na desni kustos galerije Darko Viler in glasbenik Marko Hatlak

Likovne tehnike, ki se jih poslužuje, so raznovrstne, v sozvočje zliva kolaž, akril, tempero; nekaterim slikam dodaja tudi risbo (z ogljem, raznimi pasteli, s tušem ...). Risbe, ki delujejo nekoliko bolj figurativno zasnovane, so prav tako izražene z različnimi mokrimi in suhimi tehnikami.

Risbe in slike, ki so bile razstavljene na idrijskem gradu na zadnji razstavi z naslovom Zeleno okno, so rezultat Andrejevega ustvarjanja med 2008 in 2011. Razstavo sta otvorila likovna kritičarka Nataša Kovšca in galerist Darko Viler, za glasbeni uvod je poskrbel Marko Hatlak z Bachovimi skladbami na harmoniki.

Foto: Anton Zelenc

Risbe

Slike

VELIKONOČNA RAZSTAVA PIRHOV

Jože Lazar

Verjel sem, da se nam bo zgodil ta čudoviti dogodek, razstava pirhov, in nam polepšal praznike. Včasih človeka obide misel, da ne zmore. Pa vendar zmore. V vsakodnevem življenju spoznavamo, da svet ni ustvarjen po naši meri in da si dogodki ne sledijo po naših željah in prizadevanjih. Iz osebnih izkušenj vemo, da se v hudih preizkušnjah skrivajo priložnosti, ki spreminjajo naše življenje. V trenutkih življenjskih sprememb smo podobni popotniku, ki se sredi križišča odloča, katero smer naj izbere. To vsakodnevno ustvarjalnost iskanja, h kateri želimo spodbuditi vsakega izmed nas, smo si lahko ogledali na razstavi, s katero smo želeli predstaviti našo župnijo in našo notranjost, naša prizadevanja, da z vsem svojim bitjem tudi odgovorimo z besedami: Pridi in poglej. V čem je torej posebnost razstavljanja pirhov? Kakšno je bilo sporočilo razstave?

V razstavljenih pirhih je bilo mogoče prepoznati trud in delo spretnih rok s potrpežljivostjo, skrite želje in sposobnosti pa tudi znanja in hotenja. Pa vendar razstava z vso svojo raznovrstnostjo in barvitostjo pirhov nikakor ni želela biti samo prikaz naših prizadevanj, znanja in spretnosti. V dneh razstave so pirhi »prihajali« pred vse obiskovalce. Želeli so vsem, da bi znali in zmogli to razstavo videti s srcem in odkriti, da se v pirhih skriva moč volje in ljubezni vsake-

ga ustvarjalca. Prav zato je bil vsak povabljen, da je ustavil svoj korak in prisluhnil govoric razstavljenih pirhov. Čeprav je ta govorica tiha, je vseeno zgovorna, je delo naših rok. Tako smo napolnili svojo dušo z novo srečo in voljo do življenja. Ob obisku te razstave je bila možnost tudi za pogovor z razstavljavci. Med njimi je bilo veliko otrok. Morda je kdo zaslutlil navdušenje in se bo drugič tudi sam pridružil ustvarjalcem. Vsak, še tako droben primerek letošnje razstave je pričal o vrednosti slehernega življenja.

Moja razmišljanja so se vrtela v krogih, ki jih premore otroški svet. Razstavljeni pirhi so bili zanimivi in lepi. Za vsakim pirhom je bila skrita oseba. Pirhi so nastajali z ljubeznijo in močjo, ki jo premore človeška roka, ki se ne ustavlja ob vsakodnevnih težavah. Nastajali so v moči ljubezni do našega največjega praznika velike noči. Še naprej bodo izkušnje, med katere spadajo tudi razstave in srečevanja, bogatila naš razum in dušo.

Vstani in hodi. Hodi po poti nenehnega iskanja Njegovе Ljubezni. Velikokrat je ne znamo zajeti v polni meri. Premisli in prisluhni in tudi ti boš slišal besede, ki jih šepeta On. Glej s srcem. Tukaj boš našel odgovore in tolažbo.

Foto: Jože Lazar

PRAZNOVANJE URHOVE NEDELJE V ZAVRATCU

Tomaž Mivšek

Zavratac je v svoji zgodovini prepoznaven po cerkvi sv. Urha, ki se dviga nad naseljem. V obdobju turških vpadov je cerkev omenjena kot protiturški tabor. Prvič pa je cerkev omenjena v škofjeloškem urbarju iz leta 1501. V Sloveniji je svetemu Urhu posvečenih 38 cerkva.

Priprave na farni dan so v Zavrtaču stekle že v četrtek. Mladi so si ogledali komedijo iz ameriškega Hollywooda, po njej pa še poklepetali ob sladoledu. Koncert cerkvenega MePZ Zavratac je bil zamišljen v petek na »farovških njivicah«, na prostem, vendar so pevce in obiskovalce dežne kaplje že sredi popoldneva opominjale, da koncerta ne bo mogoče izpeljati v naravi. Zato je zborovska glasba krajšala čas obiskovalcem v dvorani gasilskega doma. Domači zbor se je predstavil v dveh delih. V prvem so zapeli besedila v tujem jeziku. Nato so svoje petje predstavili še gosti – otroški župnijski zbor in DUO MIR. V drugem delu so obiskovalci navdušeno ploskali priredbam pesmi, kot so

Marko skače, Nad mestom se dani, Slovenec sem. Za popestritev sta nastopila tudi dva kvarteta iz sestava zavraškega zbora. Prireditve pa je zbor sklenil s pesmijo Večerni Ave.

V nedeljo smo obhajali slovesno sv. mašo, ki jo je daroval domači župnik Bogdan Berce. Po njej je v cerkvi sledil še blagoslov prenovljenih lesenih kipov sv. Florjana in sv. Jakoba, delo restavratorske delavnice iz Šentjošta. Botra obeh kipov sta bila Mirko Kavčič in Bernarda Kogovšek. Dogajanje se je nato preselilo pred cerkev, kjer so se udeleženci farnega dne povešili še ob sladkih kmečkih dobrotah in občudovali prenovljeno kapelo Srca Jezusovega. Ob praznovanju je Kulturno društvo Zavratac izdalo že 23. številko glasila Oglar. V galeriji Farovž pa je bila postavljena fotografska razstava Izrezi narave avtorjev Andreja Mivška, Maje Mivšek in Roberta Rijavca.

DECEMBRSKE USTVARJALNE DELAVNICE

Andrej Mivšek

Kot vsako leto smo tudi v prejšnjem decembru v okviru KD Zavratac izvedli ustvarjalno delavnico, na kateri so zavraški otroci ustvarjali božične in novoletne voščilnice. Delavnico sva pripravila in vodila Andrej Mivšek in Barbara Leskovec. Otroci so za uvod prisluhnili krajši zgodbi – pravljici o Božičkovem jelenu, ki jih je popeljal v svet domišljije in ustvarjalne vneme. Tehnik izdelovanja voščilnic je bilo več: lepljenka z zdrobom, voščenke in šivane voščilnice. Otroci so ustvarjali v poljubni tehniki na manjše barvne liste, ki smo jih na koncu nalepili na prepognjen papir standardnega formata pisemskih voščilnic. Ustvarjeni motivi so bili povezani z vsebino prihajajočih praznikov: snežinke, jelenčki, sani, darila, božična jelka ipd. Z izdelki smo bili zadovoljni vsi, tako organizator kot udeleženci, verjamem pa, da tudi tisti, katerim so bile voščilnice

namenjene in so jim olepšale praznike. Glede na količino pšeničnega zdroba, ki smo ga uporabili kot material za ustvarjanje, pa bi lahko na koncu tudi kaj skuhali ...

Foto: Andrej Mivšek

ZAVRAŠKI ZBOR IMA ZA SABO USPEŠNO PEVSKO LETO

Eva Drmota

Mešani pevski zbor župnije Zavratec se je, kot vsako leto doslej, tudi letos na vsakotedenskih vajah pripravljaj na nedeljske maše, božične in velikonočne praznike, birmo, krste, poroke, obenem pa tudi na kar nekaj nastopov, na katerih smo imeli možnost pokazati naš repertoar in glasove.

Največji dogodek in izziv za naš zbor je poleg koncerta na dan sv. Urha zagotovo revija Primorska poje. Na tej prireditvi se med sabo pomerijo zbori celotne Primorske. Pomerijo je prehuda beseda, recimo raje, da se pokažejo in predstavijo drug drugemu. Tako smo se 10. maja 2012 odpravili v Marijin dom v Trst, kjer je ženski del zbora zapel pesem z naslovom Aj, zelena je vsa gora, moški del pa se je odlično odrezal s pesmijo Na Laškem puške pokajo. Ubranstvo zbora

pa smo skupaj pokazali še z dvema pesmima, in sicer s priredbo Marko skače in s pesmijo Planinska. Z nastopom smo bili zadovoljni in skupno druženje po prireditvi nam je dalo zagon za naslednje leto. Kmalu po omenjeni reviji smo se začeli pripravljati na Škofijsko srečanje cerkvenih pevskih zborov v Logu pri Vipavi, kjer smo v prečudoviti cerkvi s prekrasno akustiko s ponosom zapeli pesmi Ave Maria in Jezus premagavec groba.

V tem času se zbor že pripravlja na koncert na dan sv. Urha, kjer vam bomo skupaj z godoviškim zborom pokazali naše letošnje delo. Lepo vabljeni, da se nam pridružite in nam prisluhnete 7. julija v cerkvi sv. Urha v Zavrattu.

ALI POZNATE SOVICO OKO?

Darja Kogovšek

Mladi gledališčniki so na cvetno nedeljo, 1. 4. 2012, v Gasilskem domu Zavratec pripravili prireditev z namenom: polepšati dan vsakemu, ki to dovoli.

Zaigrali so igro z naslovom Sovica Oka, ki jo je napisala Svetlana Makarovič. To ni zgodba o čisto navadni sovi, ampak o prav posebni sovi, ki ponoči spi in podnevi bedi. No, to je čisto zares naredila le enkrat, pa še takrat bi jo kmalu požrla lisica ... Sovica Oka skozi izkušnje spozna, kako pomembni so prijateljski odnosi ter strpnost med živalmi, ki bivajo v istem gozdu; beri: strpnost med ljudmi, ki sobivajo na istem planetu Zemlja. Zgodba za otroke, napisana (tudi) za odrasle. Zgodba, ki je še kako aktualna tudi danes; zame, zate, zanj. Naj bo čim več takih sovic, ki spoznajo, da ne morejo same skozi življenje, da zagledanost vase ne pripelje daleč in da nimajo samo one vsega prav!

Še preden so iz naših krajev izginile zadnje zaplate snega in še preden so zvončki in trobentice naznanili pomlad, so se otroci začeli pripravljati na prireditev.

Pilili so vloge, dodajali ideje, se spodbujali in ne nazadnje tkali prijateljstva.

Dan pred prireditvijo smo imeli generalko. Igrali smo, kot da gre že čisto zares. Saj je tudi šlo zares. Rok Klemenčič nas je še z dvema fantoma prišel posnet. Po snemanju so nas čakale pice, ki so v trenutku izginile v lačne želodčke. Ja, igralska je težka, mar ne?

Hvala, da ste prišli na prireditev. S svojim obiskom ste mladim igralcem dali spodbudo za naprej, hkrati pa pohvalo za njihov dosedanj trud.

George Eliot pravi:

*Za kaj drugega živimo,
če ne za to,
da drug drugemu
lepšamo življenje?*

GLASBA NAS ZDRUŽUJE IN POVEZUJE

Anita Bezeljak

Star ljudski pregovor pravi, da glasba združuje in povezuje ljudi med sabo. To velja tudi za naš Mešani pevski zbor župnije Zavratac. Če ne drugače, nas pevce glasba poveže skupaj vsaj dvakrat v tednu – vsak petek zvečer na vajah in v nedeljo pri sveti maši. Kljub temu da je naš namen lepo peti in nastopati na različnih prireditvah v kraju in okolici, je bolj kot to pomembno dobro vzdušje v zboru. Če med pevci vlada prijetno vzdušje, je vsem lažje in iz tega jemljemo še dodatno energijo za petje. Med vajami si vzamemo krajši odmor, ki nam pomeni sprostitev. Odmor je po navadi namenjen dogovorom o bližajočih nastopih in dogodkih in da zapojemo »Vse najboljše« slavlencem, ki so v preteklem tednu praznovali rojstni dan, ter tako proslavimo njihov praznik. V začetku šolskega leta smo na »farouških njivah« organizirali piknik. Narava nam je namenila lepo, s sončkom obsijano popoldne. Pevci smo zraven povabili še svoje najbližje in skupaj smo igrali nogomet, peli, jedli okusno polento in golaž, igrali na kitaro, organizirali smo turnir v skakanju z vrečami, zraven glasno navijali, se šli skrivalnice... Ideja za prijetno popoldne nam ni zmanjkala. Dan se je prehitro zaključil in sklenili smo, da naslednje leto piknik ponovimo. Jeseni smo se odpravili na pevski vikend na Zaplano. Imeli smo intenzivne pevske vaje, ob tem pa smo se

povezali kot skupina. Zvečer smo imeli zabavni večer, kjer smo spet uporabili svoje pevske sposobnosti. V skupinah smo imeli nalogo, da predstavimo najbolj osnovne pesmi na čim več različnih načinov. Tako smo lahko slišali pesem Kuža pazi v rock izvedbi, Metuljček cekinček kot folklorno glasbo, Trzinko kot operno arijo, ob vsem tem pa smo improvizirali z različnimi pripomočki v hiši, ki so nam služili kot instrumenti. Poleg tega, da je dežnik lahko balon, se odlično uporabi tudi kot kitaro. Preizkušeno! Da se večer ni prehitro končal, smo še dolgo v noč krepili svoje sive celice in igrali različne družabne igre. Naslednji dan pa nas je ponovno čakala nova doza petja, a z napolnjenimi baterijami to ni bil problem. Na Zaplani smo preživel petek in soboto ter dočakali prvi sneg.

S takimi in drugačnimi dogodki naš zbor raste tudi kot skupina. V zboru se povezujejo različne generacije, mlajše in starejše. Mit, da mlajša generacija ne more shajati s starejšo (ali obratno), pri našem zboru definitivno ne drži. Imamo se »fajn« in lep je občutek, ko se vračaš domov s pevskih vaj in veš, da si naredil nekaj zase in za druge. Vsak posameznik prispeva kamenček v celoten mozaik. Vsak od nas je v zboru pomemben, tako kot so pomembni vsi kamenčki v mozaiku.

KO SE SREČATA AUMETZ IN ZAVRATEC

Tomaž Mivšek

V nedeljo, 20. 11. 2011, smo bili v Zavrtaču priča posebne- mu dogodku. V okviru »ldrijske turnee« se je MOŠKI PEVSKI ZBOR SLOVENSKEGA DELAVSKEGA DRUŠTVA IZ AUMETZA povzpел tudi na oder zavraškega gasilskega doma. Pred tem je gostoval na 15. obletnici Ildrijskega okteta v Ildriji. Da gostje iz Aumetza niso v Zavrtaču prepevali sami, je na pevskem prazniku sodeloval cerkveni mešani pevski zbor iz Zavratac. In kaj je najbolj navdušilo polno dvorano obiskovalcev? Zagotovo njihova sproščenost na odru in zavirljiv neposreden kontakt z občinstvom, katerega so po bučnih aplavzih pošteno srbele dlani. Zadnji dvom o

njihovi pevski kvaliteti so še zadnji nejeverneži izgubili po nastopu med neformalnim druženjem ob skledi bograča. Aumeški glasovi so bili vedno bolj gromki, svojo pesem je zbor, ki šteje 11 pevcev, v kleti doma gasilcev še stopnjeval. Slovenska in francoska pesem sta našli skupen jezik. Ob ruski pesmi Kalinka pa je zbor z zaigranim vložkom in izvrstnim solistom ponudil presežek, na katerega se je splačalo počakati. Pevski večer so pevci – potomci slovenskih izseljencev izkoristili za druženje z nekaterimi sorodniki, ki so jih prišli pozdravit domala od vsepovsod.

STARA HIŠA, NOVI OBRAZI

Intervju z Iztokom in Daphne Levac

Prfarci Iztok in Nizozemka Daphne sta poročena že 7 let. Po krajšem bivanju v Idriji sta kupila in prenovila hišo pokojnega Zavračana Izidorja Gantarja (Dorija), v katero sta se pred 6 meseci tudi vselila. Daphne govori štiri jezike in je zaposlena v hotelu Jožef v Idriji, Iztok pa je lastnik športnega centra Urban Roof v Ljubljani, ki pod eno streho združuje različne urbane športe (plezanje na umetni steni, rolanje, ples ipd.). Družbo jima delata še psička Flo, ki je se je pridno lotila svojega prirojenega pastirskega »poklica«, in mačka (ž. sp.) Herman, ki v vedno večjem krogu stopica okoli hiše. Kar nekaj informacij o priseljencih je že zaokrožilo po vasi, mi pa smo radovedni in nas seveda zanima še več.

Povsod je lepo, doma je najlepše.

DAHPNE IN IZTOK, IZHAJATA IZ RAZLIČNIH KRAJEV. KAKO STA SE SPOZNALA?

Iztok: Spoznala sva se na smučišču na Soriški planini, ko se je med počitnicami Daphne prišla v Slovenijo učiti deskanja na snegu. To leto sem čez celo zimo učil v smučarski in deskarski šoli, saj sem moral zaslužiti, ker sem opustil študij fizike v Ljubljani.

Daphne: Na počitnice sem prišla skupaj z bratrancema in sestrično in prvi stavek, ki sem ga povedala po prvi uri tečaja, je bil: »Ta naš učitelj je pa 'lušt' poba.« :) Teden počitnic je hitro minil in takoj zatem se je Iztok za dva meseca preselil k meni na Nizozemsko. Naslednji korak je bila moja selitev v Slovenijo, ki še zdaleč ni bila enostavna in ni potekala tako gladko, kot sem pričakovala.

Iztok: Na začetku sva v Sloveniji med znanci in prijatelji naltela na začudenje, kako da sva tako na hitro sprejela tako

pomembne odločitve. Srečo sva imela, ker oba zaupava in poslušava svoja čustva, saj sva od prvega dne, ko sva se spoznala, vedela, da sodiva skupaj.

KAKŠEN JE BIL VAJIN PRVI VTIS, KO STA »ODKRILA« ZAVRATEC?

Daphne: Za Zavratac sem prvič slišala, ko sem na internetu iskala stanovanje za najem in sem po (ne)sreči našla oglas za majhno hiško blizu Idrije. Takoj sem se zaljubila v prelep vrt in velike barvne rože na slikah. Ko sem vsa navdušena povedala Iztoku za hišo, nisem prejela najbolj pričakovanega odziva.

Iztok: Kot »lokalet« sem že slišal za Zavratac, a ga nikoli nisem obiskal. Moja prva misel je bila: »Gore, Dole, Zavratac.« To smo govorili kot otroci in je bilo mišljeno, kot da je nekaj res stran. Ko mi je Daphne pokazala slike hiše, me je prepri-

čala, da jo greva pogledat. Ob prvem prihodu na parcelo, je bila takoj obema zelo všeč.

Daphne: Ko je Iztok prvič prišel iz hiše, je rekel: »To je to!« in tako sva naslednjih 14 dni praktično vsak dan prihajala do hiše, spoznavala prve sosede, ki so naredili dober vtis, in raziskovala stanje stare hiške. Verjela sva v to, da lahko iz nje narediva lep dom, medtem ko je marsikdo rekel, da bi jo morala porušiti. Po pol leta renovacij in trdega dela sva prvič prespala v Zavrvcu.

KATERE PREDNOSTI V KVALITETI ŽIVLJENJA VIDITA NA VASI IN KAKO SE TO ZLIVA Z VAJINIMI DOSEDANJIMI IZKUŠNjami ŽIVLJENJA V MESTU?

Iztok: Meni definitivno največ pomeni mir in način življenja na vasi. Tukaj se vaščani resnično poznajo med sabo in imajo veliko skupnih aktivnosti in interesov, kar se mi zdi zelo pozitivno. Veliko mi pomeni tudi možnost za skrb parcele, košenje trave, obrezovanje dreves ... Po pravici povedano se z večino stvari spoprijemljem prvič in sem še malo lesen, a kdor ne poskusi, ne ve. :)

Daphne: Poleg tega, kar je povedal Iztok, mi največjo prednost življenja na vasi pomenijo pogoji za vzgojo družine. Mislim, da po naporni službi potrebuješ svoj prostor, kjer se lahko umiriš. Zaenkrat sva še premalo doma, a se oba trudiva v tej smeri, saj se zavedava, da si je za to potrebno vzeti čas.

V ZAVRVCU STA IZKUSILA ŽE VSE LETNE ČASE. KATERI VAMA JE NAJLEPŠI IN ZAKAJ?

Daphne: Zaenkrat še nimam najljubšega letnega časa, saj ima vsak svoje posebne lastnosti in čar v naravi.

Iztok: Meni je v Zavrvcu najbolj všeč zima, saj sem nor na sneg! Nisem pristaš vročine in poležavanja na vročem soncu, tako da mi klima v »Mali Sibiriji« kar ustreza.

KAJ JE ZA VAJU DOBRO IZKORIŠČEN ČAS?

Daphne: Zame je to vsak trenutek, ki ga lahko namenim hiši ali delu na parceli. Za sprostitev pa grem najrajši jahat in skrbet za konje pri prijatelju v Zakrižu.

Iztok: Dobro izkoriščen čas je vsak trenutek, ki ga lahko preživim z ljudmi, ki ti največ pomenijo. Ko pa sem sam, mi največ pomeni aktivno in adrenalinsko preživljanje proste-

ga časa, pa naj bo to s kolesom po gozdu, s snowboardom po celem snegu ali z BMX-om v parku.

STVARNOST SE DOGAJA, NE OBSTAJA. SOCIALNO OKOLJE OBLIKUJE POSAMEZNIKA, PRAV TAKO KOT POSAMEZNIK SOOBLIKUJE OKOLJE. ALI STA ZAINTERESIRANA ZA SODELOVANJE V KATEREM IZMED AKTIVNIH DRUŠTEV OZ. VIDITA ŠE KAKŠNO DRUGO MOŽNOST SODELOVANJA S KRAJEM?

Iztok: Seveda! V torek sem prvič šel h gasilcem. Tokrat le na pogovor, kako je bilo na usposabljanju s helikopterjem, a sva se s Primožem dogovorila, da me pokliče, ko bodo naslednje vaje.

Daphne: Najbolj me veseli, če lahko pomagam ljudem. Trenutno bi najrajši pomagala pri Oglarju (na primer pri raznih nizozemskih receptih, fotogalerijah ...), odprta pa sem tudi za takšne in drugačne izzive.

ŽE KAR NEKAJ LET POSLUŠAMO O GOSPODARSKI KRIZI IN KRIZI VREDNOT. KAJ VIDVA MISLITA O TEM IN V ČEM VIDITA PRIHODNOST?

Iztok in Daphne: Tukaj je tudi ena izmed največjih prednosti življenja na vasi, saj menim, da si lahko z malo svoje zemlje, dobrimi odnosi in s poštenim delom zagotoviš vse nujno potrebne stvari za preživetje. Le tako si lahko resnično svoboden in neodvisen. Doma nimava televizije, saj lahko bolj izbrano in želeno vsebino najdeva na internetu. Tako se izogneš reklamam, stresnim poročilom in preklapanju med kanali.

LAHKO POKUKAMO ŠE V VAJINE NAČRTE V PRIHODNJE?

Čim prej si želiva naraščaja in da se bomo s sosedi (Zavračani) dobro razumeli!

Daphne in Iztok, hvala za pogovor. Želimo vama, da bi se v Zavrvcu dobro počutila in da bi s svojim odprtim odnosom, pridnostjo in z ustvarjalnostjo v življenju naredila še veliko zanimivih stvari.

Maja Mivšek

Foto: Iztok Levac

LOJZE SLAK IN DIATONIČNA HARMONIKA

Janko Rupnik

Prav je, da se tudi v našem glasilu spomnimo nedavno preminulega glasbenika, ki je zarisal globoko sled v slovenski narodnozabavni glasbi, harmonikarja na diatonični harmoniki, komponista glasbe in pisca besedil Lojzeta Slaka. Ko smo se vaščani včasih še več družili med sabo in ob druženju tudi zaplesali, je bila velika večina skladb za ples, naj so bili to posnetki z gramofonskih plošč ali igranje v živo "godca" na harmoniko, iz njegove izbora narodnozabavnih melodij.

Za začetek bom opisal kar svoja opažanja v zvezi z začetkom njegove kariere oziroma o predvajanju njegovih prvih posnetkov na Radiu Ljubljana. V času začetka njegove glasbene poti je obstajalo le nekaj ansamblov, katerih posnetke so predvajali na radiu. Naj jih naštejemo po spominu. Avsenik je bil že takrat glavni in je že imel posneto nepozabno skladbo "Na Golici", zelo poslušani so bili Beneški fantje s pevcem žametnega drugega tenorja Edija Bukovca, Zadovolj-

ni Kranjci, Veseli planšarji in Štirje kovači. Bilo je tudi še nekaj drugih, vendar s svojimi skladbami niso izstopali. Veliko so na radiu vrteli tudi solo harmonikarja Avgusta Stanka, ki je igral na kromatično harmoniko. Imel je sicer zelo dovršeno tehniko igranja, vendar njegova glasba nekako ni šla v ušesa in do srca. To naj bi bila v tistem času vsa ansambelska glasbena elita v Sloveniji, katere posnetke so predvajali v radijskih oddajah.

Že v začetku mojih najstniških let mi je bila glasba zelo pri srcu, rad sem poslušal melodije ob voščilih poslušalcev na Radiu Ljubljana, Četrtnove večere – oddajo ob četrtnih zvečer z narodnozabavno glasbo, poslušali smo tudi voščila iz Celovca, kjer so imeli za preprostejšega človeka skoraj še bolj za uho prijetno glasbo. Naenkrat sem postal pozoren na nekatere melodije, igrane s harmoniko in spremljane z ritmičnimi instrumenti. Harmonika je zvenela povsem drugače, imela je neka-ko čist in poln glas. Te melodije sem začel poslušati bolj pozorno, šle so v ušesa, kot rečemo, in ob njih sem užival. To je bilo nekako v letih 1963–64. Začel sem bolj pozorno spremljati napovednike v omenjenih oddajah, v katerih so tudi napovedali, kateri ansambel izvaja določeno melodijo. Tako sem za te posebne melodije zasledil napoved, da je izvajalec neki Lojze Slak s svojim triom. Tudi moja starša sta z zanimanjem poslušala te melodije. Kmalu so se med ljudmi pojavili pogovori o nekem zanimivem ansamblu, ki se je pojavil na glasbenih oddajah. Poslušalci smo hitro ugotovili, kot je pozneje v intervjujih rad povedal tudi sam Lojze Slak, da njegove glasbene izvedbe z diatonično harmoniko na Radiu Ljubljana niso bile preveč zažele-
ne. Prav tako je pogled na neuporabnost diatonične harmonike v širšem evropskem prostoru v tistem času potrdil tudi akademski glasbenik Vilko Ovsenik. Tudi poslušalci so to hitro opazili in prav so imeli. Slakove melodije so bile predvajane običajno takoj zjutraj ob 5. uri ali pa na koncu kakšne glasbene oddaje, ko jih je glasbeni tehnik lahko prekinil kar sredi izvajanja. V oddajah z voščili pa so bile zelo pogoste in ljudje so

komentirali: "Tu pa veliko vrtijo Slaka, ker ga poslušalci naročijo v voščilnico."

Sam sem v teh letih živel v Ljubljani in zaradi tega so mi bile informacije nekako bolj dostopne. Budno sem spremljal po izložbah prodajaln, kjer so bile razstavljene gramofonske plošče raznih ansamblov, če se bo pojavilo tudi kaj v zvezi z Lojzeto Slakom. No, ta dogodek sem tudi dočkal. Razstavljena je bila mala gramofonska plošča s triom Lojzeta Slaka, vendar, glej ga zlomka, možakar je v rokah držal diatonično harmoniko, kar je bilo deveto čudo, kajti vsi ansambli so takrat imeli v svojih sestavi klavirske harmonike.

Fotografija z naslovnice prve izdane plošče Lojzeta Slaka. (Fotografija je slabše kvalitete zaradi večkratnih presnemavanj.)

Drugo čudo pa je bilo to, da je imel harmoniko obrnjenon narobe, tako da bi po melodičnih gumbih igral z levo roko. Diatonično harmoniko sem sicer poznal, saj jo je imel moj sosed, rekli smo ji "navadna harmonika", samo me je čudilo, da na posnetkih Slaku tako lepo poje. Ko sem pozneje videl Slaka igrati v živo, sem videl, da igra po melodičnih gumbih z desno roko, kot je pri harmoniki normalno. Slak je pozneje v nekem intervjuju razložil, da so oblikovalci naslovnice te plošče njegovo sliko po pomoti zrcalno obrnili in Slak je bil harmonikar "levičar".

Naj napišem še, kaj je bilo posneto na njegovi prvi gramofonski plošči. Gramofonska plošča je bila "mala", s štirimi posnetki, dva instrumentalna, in sicer "Okrogla polka" ter polka "Na večer", in dva vokalna, dva valčka

z naslovom: "Domači vasi" in "Dekletovo slovo". To njegovo prvo ploščo je izdala televizijska hiša v Beogradu Radio Televizija Beograd – RTB. Na tej prvi plošči so bili pevci izvajalci instrumentalisti sami. Slaku so se pevci "Fantje s Praprotna" pridružili šele na naslednji veliki plošči, ki je bila izdana za to prvo, in sicer z naslovom "Kadar pa mim hišce grem". Gramofonske plošče s Slakovimi novimi posnetki so si potem hitro sledile, ljudje so jih na veliko kupovali in vrteli. Njegovi koncerti so potekali v nabito polnih dvoranah, veselice so bile izredno obiskane, če je igral Lojze Slak s Fantji s Praprotna. Danes lahko govorimo o približno 750 njegovih vokalnih in instrumentalnih skladbah.

Ansambel Lojzeta Slaka s pevci "Fantji s Praprotna", sicer v že malo okrnjeni zasedbi.

Ker mi je bila njegova glasba zelo všeč, sem se pozneje tudi potrudil, da sem ga videl igrati v živo. Kot otrok sem sicer opazoval harmonikarje v naših krajih, njihovo igranje se mi je zdelo prav imenitno. Sicer se na kvaliteto igranja še nisem nič razumel, zdelo pa se mi je zanimivo, kako naši godci stalno na hitro spremi-

njajo smer meha, da dobijo prave glasove iz harmonike. To se mi je zdelo za to harmoniko popolnoma normalno, ker ima vsak gumb drugačen glas, če meh stiskaš ali ga povlečeš narazen. Ko sem v živo videl igrati Slaka, sem bil nemalo začuden. Nič ni na hitro spreminjal smeri meha, raztegoval ga je do konca in potem spet stiskal, melodijo pa je lovil z elegantnimi prijemi prstov po vsej tipkovnici, kakor je pač zahtevala melodija. Igral je sproščeno, z lahkoto in še nekaj, spremljavo na basih je igral s tremi prsti, česar pri preprostih harmonikarjih nisem nikdar videl. Basovska spremljava s tremi prsti se veliko lepše sliši kot samo z dvema, ki podajata zelo enolično spremljavo.

Lojze Slak se je v zvezi z igranjem na diatonično harmoniko do konca držal starih pravil glede opremljenosti harmonike in igranja nanjo. Njegova harmonika je vedno imela samo eno ramensko naramnico in na tako opremljeni harmoniki na melodičnih gumbih ni mogoče igrati z vsemi petimi prsti, ampak le s štirimi. Tudi on je v večini igral le s štirimi, palec je le redkokdaj uporabil. Slak je bil samouk v igranju, imel je le tako glasbeno šolo, kot vsi v tistih časih – običajno je kakšen starejši "godec" pokazal novincu nekaj osnovnih prijemov, potem se je učil vsak sam. Več ko je imel talenta in posluha, boljši "godec" je postal. Tudi Slak je imel tak začetek, za učitelja je imel svojega strica. Pozneje se je zaradi kvalitetnejših izvedb svojih skladb in možnosti prenašanja melodij srečal tudi z notami. Kljub vsem tem preprostostim je bil kot komponist in izvajalec melodij nekaj posebnega in ga je bilo moč takoj prepoznati po njegovem izvajanju glasbe. Njegovi akordi na harmoniki so bili razen nekaterih izjem povsem preprosti, polni, vendar je znal melodijo zelo lepo skombinirati, da je "šla dobro v ušesa" ali do srca, kot imamo navado reči. Njegov aranžma skladb ni bil šablonski, v kar zelo rad pade marsikateri ansambel, ampak zelo raznolik po načinu izvedbe skladbe. Pri vokalnih skladbah je znal vstaviti enkratne medigre, ki so vedno dobro padle v melodijo, plesalca pa spodbudile, da je ob njih kar avtomatsko zavriskal. Besedila njegovih pesmi, pisali so jih tudi drugi, so lepa in

polna resničnosti vsebine, posvečal jih je materam, otrokom, izseljencem, raznim priložnostim, svoji rodni Dolenjski, žlahtni kapljici, fantom, dekletom, ljubezni, skratka vedel je, kaj tudi v srcu potrebuje poslušalec.

DOMAČI VASICI

**Tiha kakor biser skrita sredi lepih teh dolin
vsa v zelenje si ovita, zbujaš na mladost spomin.**

**O preljuba vas domača, vse je tamkaj prelepo,
misel se nazaj mi vrača, kadar srcu je težko.**

**Ko že davno v časih težkih sem za delom šel po svet,
zabil nikdar nisem nate, domovine skriti cvet.**

**Vas domača, srečna bodi, naj se ogne te gorje,
sin tvoj, ki po tujem blodi, vedno srčno ljubi te.**

Besedilo pesmi "Domači vasici" z njegove prve plošče, ki je izšla pred približno 47 leti. Po tej njej je poimenoval tudi to gramofonsko ploščo.

Med poslušalci so se tudi začela kresati mnenja, kdo je boljši – ali Slak ali Avsenik. Imel sem priliko prebrati intervju z Lojzetom Slakom v nekem časopisu, kjer ga je novinar vprašal, če so konkurenca Slavku Avse-

Lojze Slak s svojim ansamblom ob nastopu.

niku, pa je preprosto odgovoril: »Naša zvrst glasbe je nekoliko drugačna in jo igramo za tiste, ki nas radi poslušajo.« Tukaj pa lahko zapišem, da je tudi Slavko Avsenik začel svoje igranje na diatonični harmoniki, jo odlično obvladal, le njegova tehnika igranja je bila bolj ostra od Slakove.

Kaj bi lahko rekli za konec? Lojze Slak je v svoji glasbeni karieri prejel nešteto odličij za visoka števila prodanih gramofonskih plošč, glasbenih kaset in CD-jev. Oral je ledino na področju promoviranja diatonične harmonike, na takratnem radiu se je pojavil kot nekakšno čudo s svojo zvrstjo glasbe in tudi uspel. Poleg nastopov po domovini je nekajkrat

obiskal tudi slovenske izseljence v tujini in mednje s svojimi preprostimi pesmimi prinesel del slovenske domovine.

Dandanes ima večina ansamblov v Sloveniji v svoji sestavi diatonično harmoniko, na razpolago so zasebne glasbene šole za to harmoniko, tudi računalniški programi za učenje, nešteto je tudi izdelovalcev harmonik. Lahko rečemo, da je vse to zasluga Lojzeta Slaka, ki je s svojim enkratnim igranjem na diatonični harmoniki dal pečat slovenski narodnozabavni glasbi in navdušil nešteto Slovencev, ki ga dandanes posnemajo. To je lahko najlepše slovo od velikega glasbenika.

DIATONIČNA HARMONIKA

Janko Rupnik

Tema opis diatonične harmonike morda za marsikoga ne bo zanimiva, z namenom da posvetimo Lojzetu Slaku še eno zasluženost pozornost, in da tudi popestrimo vsebino Oglarja, bom poskusil nekoliko opisati ta zanimiv inštrument.

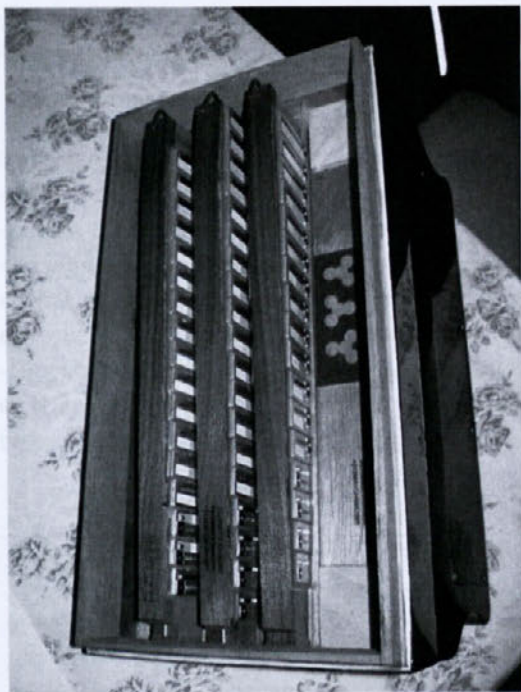

Sodobna trivrstna diatonična harmonika.

Foto: Petrovič

Diatonična harmonika (fräutnarca) spada v skupino aerofonov ali zrakovnih glasbil. Po nastanku je med najmlajšimi ljudskimi glasbili, po razširjenosti pa med prvimi, saj je v pičlih sto letih prodrla v vse evropske dežele in ponekod izpodrinila mnoga dotedanja god-

čevska glasbila. Njen izumitelj je isti kot za orglice, Ch. Fr. Buschman (1805 – 1864). Naredil je obe glasbili v istem času, leto 1821 – 22 in imata vgrajene po konstrukciji enake glasilke. Pri obeh dajejo zvok nihanja jeziki, ki nihanje z veliko hitrostjo v odprtinah in na ta način proizvajajo zvok. Rezultat različne hitrosti nihanja, so tudi različne višine tonov. Pri orglicah povzročamo njihovo nihanje s pihanjem, pri harmoniki pa s pomočjo meha.

Pogled na notranjost ohišja melodijskega dela harmonike, kjer vidimo v treh vrstah pritrjene glasilke. Foto: Janko Rupnik

Glasilke – melodijske in basovske, so pritrjene na notranji strani ohišja harmonike, melodijske na melodijski, basovske pa na basovski polovici harmonike. Obe polovici sta povezani z mehom harmonike. V grobem bi ločili tri vrste harmonik: klavirsko, kromatično in diatonično harmoniko. Klavirska harmonika ima na melodični strani klasično klaviaturo – klavirske tipke kot klavir ali orgle in tudi isto glasovno razporeditev po tipkah. Kromatična ima na melodični strani gumbce in svojstven sistem razporeditve glasov po gumbih. Pri klavirski in kromatični harmoniki ima vsaka tipka ali gumb enak glas, ne glede, ali se meh stiska ali razteguje.

Pri diatonični – dvoglasni, že ime pove, ima vsak gumb na melodični in basovski strani različen glas, če meh stiskamo ali raztegujemo. "Godci" so razlikovali

slovensko in štajersko ali nemško uglasitev. Slovenska in nemška sta se po razporeditvi glasov malenkost razlikovali. Ta izvedba, ki se množično uporablja v sedanjih časih, je nemška.

V Slovenijo je diatonična harmonika "prišla" nekako takrat kot orglice, se pravi v začetku druge polovice 19. stoletja. Najbolj razširjena v Sloveniji je trivrstna diatonična harmonika. Poznamo pa še dvovrstne, štirivrstne in petvrstne diatonične harmonike. Kot sem že napisal, je glavna značilnost diatonične harmonike, da se s pritiskom na isti gumb skoraj vedno oglasi različen ton, če meh stiskamo oziroma vlečemo narazen. Pri klavirski in kromatični harmoniki je ton enak.

"Godec" z diatonično harmoniko, nekdanj nepogrešljiv element na vsaki "ohceti". Fotografijo hrani Rado Gantar.

Princip delovanja

S pritiskom prsta na gumb mehanizem odmakne pokrovček in spusti zrak skozi glasilke, ki so pritrjene na glasovnicah. Pretok zraka povzroči, da jezički zanihajo in ustvarijo zvok. Hitrost nihanja jezička in s tem tudi višina tona je odvisna od dolžine in debeline jezička. Hitrost nihanja: npr. ton A4 ima 440 nihajev v sekundi. Za lažje razumevanje, to je višina tona, ki jo lahko zapoje moški prvi ali drugi tenor.

Basovska glasilka diatonične harmonike. Na fotografiji vidimo dva pločevinasta jeklena jezička, ki sta z vijakoma pritrjena na ohišje glasilke. Ob pretoku zraka zanihata in povzročita zvok. Na drugi strani sta prav tako dva, ki oddata zvok, ko se zrak giblje v nasprotno smer – stiskanje ali raztegovanje meha. (Spodaj je kovanec za 5 centov za primerjavo velikosti.) Foto: Janko Rupnik

Daljši in tanjši ko je jeziček na struni, počasneje niha – daje nižji ton. Pri triglasnih harmonikah s pritiskom na en gumb sočasno zapojejo tri enako pojoče glasilke, torej za vsak ton rabimo tri glasilke. Na vsaki glasilki sta dva jezička in dva poklopca. En jeziček zaniha pri vsesavanju zraka, drugi pri iztiskanju zraka. Nihanje jezičkov in s tem dajanje zvoka povzročajo poklopca, ki jih dvigujemo s pritiskanjem na gume. Trajanje zvoka je odvisno od tega, kako dolgo držimo prst na gumbu. Ko odmaknemo prst, vzmet potisne mehanizem v prvotno lego in poklopca zapre pretok zraka. Dejstvo, da pri pritisku na en gumb istočasno pojejo tri enako pojoče glasilke, da glasu diatonične harmonike posebno barvo in polnost zvoka (žargon med godci:

harmonika je trikrat "glašena"). Harmonike starejše izdelave so bile največkrat izdelane tako, da sta pri pritisku na en gumb zapeli samo dve glasilki (spet godčevski žargon: harmonika je dvakrat "glašena"). Barva tonov je bila zaradi samo dveh pojočih glasilk nekoliko drugačna, spet svojstvena.

Kakšno glasovno razporeditev gumbov ima diatonična harmonika? Moje osebno mnenje je, da je izumitelj diatonične harmonike našel idealno glasovno rešitev za ta instrument, ki se uporablja za igranje narodno zabavne glasbe v našem širšem prostoru. Nanj lahko zaigramo tudi preprostejšo zabavno glasbo. Pri zvočnem razporedju gumbov je uporabil durovski sistem kvintnega kroga, v katerem se zvrsti vseh 12 durov. Edina slaba stran diatonične harmonike je, da se na njej od dvanajstih durov lahko igra le v dveh, treh ali štirih zaporednih durih, odvisno od tega, ali je harmonika dvo-, tri- ali štirivrstna. (Naj tu dodam, da imajo orglice v enem duru isto glasovno – tonično razporeditev kot diatonična harmonika v eni vrsti gumbov.) Najbolj razširjena je trivrstna diatonična harmonika; pri štirivrstni je že velika razlika v višini tonov med prvim in četrtnim durom, česar se glede na glasovno zasnovo tega instrumenta ne da rešiti, dvovrstna pa ima skoraj premalo tonov za lepo tekoče igranje. Naj se navežem na durovski kvintni krog; če bi hoteli igrati v vseh durih, bi za to morali uporabiti pet trivrstnih diatoničnih harmonik. Marsikdo se čudi, ko vidi nastop ansambla, pri katerem ima harmonikar ob sebi več diatoničnih harmonik. Če ima ansambel pester izbor vokalnih melodij, predvsem je pomemben velik višinski razpon tonov v izvajanih melodijah, potem mora uporabiti harmoniko, ki ima uglasitev v durih, v katerih pevci najlažje pojejo določeno pesem in je možna tudi najboljša izvedba le-te. Največ se uporablja harmonika s kombinacijo C – F – Hes (B) in Hes (B) – Es – As durov. Iz svojih izkušenj vem, da je bilo možno ob spremljavi harmonike z uglasitvijo v Hes (B) – Es – As durih najlažje zapeti največ pesmi.

Vrnimo se nazaj h glasovni razporeditvi gumbov na diatonični harmoniki. Ker so gumbi v treh vrstah in se na podlagi kvintnega sistema zvokovno med sabo dopolnjujejo, harmonikar ob igranju lahko uporablja gumbce v zelo majhnem prostorskem obsegu v vseh treh vrstah, kar omogoča zelo tekoče igranje. Tako je oktava že vsaki četrti gumb v eni vrsti, kar je pri klavirski harmoniki vsaka osma tipka. Na diatonični harmoniki je možno igranje v območju dveh oktav v vsakem duru.

Diatonična harmonika je opremljena tudi z basi za ritmično spremljavo melodije, ki so sestavljeni iz običajnih basovskih glasilk in močnejših "helikon" glasilk z nižjo zvočno frekvenco, ki dajejo diatonični harmoniki možnost, da se lahko uporablja kot samostojni instrument. Uglasitev basov mora biti prilagojena uglasitvi melodičnega dela harmonike.

Posebna dopolnitev k možnosti lažjega in lepšega igranja na diatonično harmoniko sta Slakov in Miheličev gumb na melodijski strani in Slakov šesti bas na basovski strani harmonike. Kakšen pomen imajo ti dodani glasovi? Oba melodijska gumba, Slakov in Miheličev, dopolnjujeta manjkajoče glasove v kvintnem sistemu treh durov. Na trivrstni diatonični harmoniki je možno igrati v treh durih, npr. C – F – Hes (B), za četrti dur pa zmanjka en ton. Ta ton je dodal Mihelič in ga dobimo na njegovem gumbu, če meh povlečemo narazen. Taisti Miheličev gumb pa nam pri stiskanju meha doda tudi manjkajoči ton na najnižjem duru na harmoniki. Tako s pomočjo tega gumba lahko na trivrstni harmoniki igramo v štirih durih, sicer pa so akordi v tem četrtem, najvišjem duru, zelo okrnjeni. Za Slakov šesti bas je dodana šesta "helikon"glasilka, uporabljen pa je že obstoječi enajsti gumb pri basih, ki je bil pri starih izvedbah harmonik samo za okras – »simetričnost« – in je povezan s sosednjim gumbom. Opisani šesti bas omogoča lepšo basovsko (triprstno) spremljavo najnižjega dura na harmoniki in je zelo uporaben tudi za zvočne okraske z basi med igranjem melodije. Slakov

gumb, ki se nahaja na melodični strani harmonike, pa doda manjkajoči ton v glasovni sistem pri notranji vrsti gumbov, ko meh stiskamo, in s tem omogoča elegantnejše igranje.

Izdelava diatonične harmonike

Pred petdesetimi leti ni bilo v uporabi toliko diatoničnih harmonik kot sedaj, vendar je skoraj vsaka vas imela kakega godca, ki je znal igrati in je tudi imel diatonično harmoniko. Te vrste harmonik so v takratnem času v celoti izdelovali ročno, vendar so bili ti mojstri zelo redki, bili pa so res pravi mojstri, saj so za ročno izdelavo takega instrumenta morali imeti veliko mero natančnosti, spretnosti, znanja in posedovanja posluha pri uglasjevanju harmonike. Danes je v trgovski ponudbi dobršen del serijsko izdelanih sestavnih delov za tako harmoniko.

Sodobni kovinski gumbni mehanizem s poklopce za odpiranje zraka na melodijski strani harmonike. Foto: Janko Rupnik

Gumbni mehanizem z zaklopkami na melodijski strani harmonike je dandanes kovinski in serijsko izdelan. Prav na račun veliko vgrajenih kovinskih delov v sodobne diatonične harmonike so le-te precej težje od starejših izvedb. Po starem je moral mojster sam izdelati gumbni mehanizem iz lesa in žičnih nosilcev, na katere so bile pritrjene zaklopke. Ohišje melodijskega gumbnega mehanizma je bilo v celoti iz lesa, ki ni smel biti občutljiv na vlago, sicer so se gumbi z zaklopkami med igranjem zatikali. Za ostalo ohišje harmonike pa je spet zelo pomembno, iz kakšnega lesa je in kako natančno je izdelano, kako je obrnjen vgrajen les (letnice v lesu). Uporabljali so češnjev, jelšev, smrekov in orehov les, les, ki je bil akustičen in ni vpijal zvočnosti. Ohišje je moralo biti izdelano zelo kompaktno, da zvok ni povzročal kakšnih neželenih vibracij lesa. Posebna veščina je gotovo bila tudi izdelava meha, ki je iz kvalitetnega kartona, v vogalih je prilepljeno usnje, ki mehu omogoča elastičnost. To usnje mora biti iz kože ovac, ki niso bile še nikdar ostržene, sicer usnje prepušča zrak. Celotna harmonika mora torej biti izdelana zelo zrakotesno. Rezultat vseh idealnih pogojev je dobra harmonika. Včasih so se harmonike med sabo zelo razlikovale po kvaliteti. Izkušen harmonikar bo po kratkem igranju takoj ugotovil, kakšna je harmonika, ali je elegantna, "pripravna" za igranje, ali je težka, "neokretna", ali so glasovi glasilk čisti, glasni, da harmonika kar zadrhti, ko zapoje, ali so glasovi zamorjeni – zadušeni. Včasih je bilo to zelo pomembno, ker so harmonikarji igrali brez ozvočenj, harmoniko se je moralo ob vsem živžavu plesalcev dobro slišati. Danes veliko teh slabosti na sodobnih diatoničnih harmonikah odpravi ozvočenje, ki ga ob igranju uporabljajo ansambli in harmonikarji.

Če je bila v obdobju po drugi svetovni vojni ta vrsta harmonike nekako zanemarjena, je prav v zadnjih štiridesetih letih doživela pravo revolucijo. Dandanes imamo nešteto izdelovalcev harmonik, povpraševanje je veliko, prisoten je tudi komercialni učinek. Pojavile so se glasbene šole za to harmoniko, učenje

igranja po notah, računalniški programi za učenje, igranje z vsemi petimi prsti. Rezultat vseh teh novosti so tudi bolj akademski akordi pri igranju, tako včasih težko ločimo, ali nekdo igra na klavirsko ali diatonično harmoniko. Slišal sem igrati virtuoza na diatonični harmoniki, ki je nanjo odlično zaigral opero. Žal ta harmonika z akademskimi akordi izgublja tudi svojo identiteto, saj najlepše zapoje v preprostih akordih, oktavah, tercah, sekstah ali kombinaciji vseh treh. Harmonika je instrument, s katerim harmonikar lahko da melodiji vsebino, lahko igra glasneje, lahko tiše, z basi lahko dodaja zvočne okraske v melodiji oziroma ob končanju melodije, ob elegantnem pritiskanju na gumbne lahko da melodiji poseben čar. V sedanjem času je v naši domovini nešteto mladih harmonikarjev. Tudi v Zavrvcu imamo sedaj "godčevski" podmladek in prav je tako, da se ohranja med ljudmi domača ljudska glasba in s tem tudi identiteta naroda.

Diatonična harmonika starejše izdelave, pri kateri je ohišje melodijskega gumbnega mehanizma še iz lesa.

Foto: Janko Rupnik.

POROKA

Olga Vehar

Čas hiti, otroci rastejo in postanejo fantje in dekleta. Začne se ljubezensko spogledovanje. Ljudje hitro to opazijo in začnejo se govorice, kje bo kakšna poroka.

Foto: Vir Internet

Foto: Janko Rupnik

Poroka je na prvem mestu. Ko so otroci odrasli in so se začeli fantje ozirati po dekletih, so tudi starši glave staknili skupaj in se začeli ozirati po sosedovih dekletih, pa tudi po sosednjih vaseh, kje je primerno dekle, da bi pri njihovi hiši postala mlada gospodinja. Pred mnogimi leti so imeli starši skoraj glavno besedo pri izbiranju nevest svojim sinovom. Pri tem so bili precej izbirčni. Večji kmetje, ki so bili že sami bogati, so vedno

gledali, da dobijo še čim bolj bogato nevesto. Imeti je morala veliko doto in balo. Tako so revna dekleta skoraj vedno ostajala in so morala iti služiti za deklo k večjim kmetom, fantje pa za hlapce.

Ko so se domenili glede ženina ali neveste, so določili datum poroke, potem se je začelo pripravljanje za svatbo. Šivilja je prišla na nevestin dom, na ženinov dom pa krojač. To je bilo merjenja in šivanja, da še skoraj spati niso mogli. Pa tudi čevljarji so imeli polne roke dela. Takrat se oblek in čevljev ni dobilo po trgovinah in so vse naredili doma.

Ženin in nevesta sta morala k župniku pisat oklice, nato je župnik tri nedelje po vrsti prebral te oklice pred poroko pri maši na prižnici. Ženin in nevesta sta se morala teh maš udeležiti, da sta slišala oklice. Pri kmetijah, kjer so bili gospodarji povabljeni na »ohcet«, so pričeli hlapci čistiti vozove zapravljenke in konjske komate, da se je vse lepo svetilo, ko so se peljali k poroki. Na ženinovem domu, kjer je bila svatba, je moralo biti vse poribano in pometeno. Fantje so tri dni pred poroko vozili nevestino balo na ženinov dom. To je bilo vriskanja in šaljivega nagajanja, tako da so morali kar dobro paziti, da so srečno pripeljali do konca. Če se je med vožnjo kaj polomilo, so ljudje imeli »vraže«,

Foto: Vir Internet

da ne bo sreče v zakonu. Gospodinje so nekaj dni pred poroko začele peči potice in kruh, pripravljale meso in drugo hrano, da so bile mize na dan polno obložene. Gospodar je poskrbel za pijačo, da ni bilo žeje. V največji zadregi pa sta bila ženin in nevesta. Ženin je imel za pričo brata ali fanta iz sorodstva. Imenovali so ga »drug« in on je moral na svatbah skrbeti za dobro voljo. Pri tem mu je pomagala nevestina priča, »družica« so jo imenovali. Ko je prišel dan poroke, je moralo biti vse pripravljeno.

Dan poroke. Zdaj pa gre zares.

Svatje so oblekli nedeljske obleke, hlapci so zapregli lepo očiščene konje v koleselj, komati so se bleščali. Konjem so dali jesti kruh v vinu namočen, da so bili poskočni in so veselo zarezgetali. Ko so bili ženinovi svatje pripravljeni, so se odpeljali po nevesto. Nevesto so malo skrili, da jo je moral ženin iskati. Ko so jo našli, so se odpeljali k poroki. To je bila povorka deset ali še več parov konj. Več ko je bilo svatov, več je moralo biti tudi vozov. Pred poroko se ženin in nevesta nista smela peljati skupaj na enem vozu. Ženin se je peljal s svojo pričo na svojem vozu, nevesta pa na drugem s svojo družico. Ko so prispeli do cerkve, je bil nato v njej obred poroke. Civilna poroka je bila dan prej na matičnem uradu brez kakšnih večjih ceremonij. Poleg ženina in neveste so bile navzoče samo priče. Ko sta ženin in nevesta dahnila usodni »da«, sta postala mož in žena v dobrem in slabem. Bila sta zares združena, naj je življenje prineslo karkoli, saj takrat niso poznali besede »ločitev«. Po poroki sta se ženin in nevesta domov peljala skupaj, saj sta bila mož in žena. Vsi skupaj so se odpeljali na ženinov dom, kjer je bila svatba. Godec je veselo raztegnil meh harmonike, da so se svatje

veselo zavrteli. Prvi ples sta najprej odplesala drug in družica, nato so lahko vsi plesali, ženin in nevesta sta morala počakati s plesom do polnoči, nato sta se lahko tudi zavrtela onadva. Opolnoči so prišli vaški fantje, ki so bili zamaskirani, da jih niso prepoznali. Rekli so: »Zdaj so prišle maskare.« Ženinu so prinesli pismo, bilo je zelo šaljivo, tako da je bila dobra volja in dosti smeha. Seveda se jim je moral ženin odkupiti, zato jih je povabil na jedačo in pijačo. Proti jutru so najbolj trudni in zaspani začeli odhajati domov, bolj zavzeti pa so radi še podaljšali kakšno uro v dopoldanske ure. Ampak enkrat se mora vse končati, tako se je morala končati tudi svatba. Godec je bil že ves utrujen in potreben počitka. Najbolj sta se konca veselila ženin in nevesta, da sta ostala sama in odšla v svojo kamrico novim dogodivščinam naproti. Včasih so matere svoje hčere svarile, da morajo k poroki iti poštene, če pa je katera po nesreči kaj ušpičila, je bilo na ta račun izgovorjenih veliko besed. Počasi so ljudje tudi to pozabili. Večje veselje je bilo, da so čez nekaj časa okrog hiše tekali zdravi otroci.

Zdaj je drugačna moda v tem oziru, vse se je postavilo nekam na glavo. Bomo že enkrat videli, kateri časi so boljši.

Foto: Vir Internet

KAMNOSEKI V ZAVRATCU

Janko Rupnik

O kamnoseštvu in predvsem izdelkih iz kamna je v Ogljarju št. 2, letnik 2000, že izčrpno pisal naš krajan Alojz Kogovšek. Ker pa se vedno najde še kaj novega iz preteklosti, bi v želji, da ostane čim več zapisanega o naši vasi, njeni okolici in ljudeh, ta opis o kamnoseštvu poskusil še nekoliko dopolniti. Videli bomo, kdo je bil ta kamnosek, kdaj in kje je delal ter izvedeli nekaj o njegovi družini. Kot običajno bo tudi sedaj nekaj podatkov dokumentiranih, ne gre pa tudi brez dragocenega ljudskega izročila. Prav je, da človeku, ki se je tudi v našem kraju trudil za vsakdanji kruh in počiva na zavraškem pokopališču, posvetimo nekaj pozornosti, spomin nanj pa ohranjajo njegovi izdelki, ki jih v Zavrvcu in tudi okolici mnogo najdemo še dandanes.

Pogled na odkop skal v celotni širini nekdanje kamnoseške delavnice. Foto: Janko Rupnik

Iz otroških let se spominjam, da je bilo govora o nekem "Štancarju", da smo neki kraj blizu poti, ki vodi iz Spodnjega Zavrvcu v Podklanec, imenovali "Pri Štancarju", da je bil prag pred našo hišo, Zavrtec št. 33, iz obdelanega svetlo sivega apnenca, da je bil tudi bivši hlevski prag iz ravno takega obdelanega kamna, da je pri hlevu ležalo poškodovano izklesano kamnito korito za krmljenje prašičev, da je portal omenjene hiše iz

klesanega kamna, da je na podstrešju iste hiše ležalo nekaj obrabljenih težjih kladiv, za katera je oče rekel, da jih je rabil "štancar" za klesanje. Vsi naštetih predmeti so kazali na nekega kamnoseka, vendar kaj določene o njem ni nikdar nihče povedal, le Lojze Lazar – Maticov in Mirko Kavčič – Matjažev, oba iz Zavrvcu, se spomnita, da so v Zavrvcu omenjali neko Štancarjevo Marjano. Nekaj dokumentov in ljudskega izročila bo dalo pojasnila v zvezi z naštetimi predmeti in s človekom z vzdevkom "Štancar". V nemškem jeziku je župnik zapisal – "Stanzmetzer" – kamnosek.

Klesano kamnito korito za krmljenje prašičev, sicer že poškodovano; struktura kamna se ujema s kamnom iz zavraške delavnice, pod Šterngričem. Izdelek hrani domačija Pri Matjažu. Foto: Janko Rupnik

Tako kot danes opazimo, da se v določenem obdobju pojavi nekaj novega, razne posodobitve, bodisi na področju kmetijstva, gradbeništva ali druge tehnike, npr. v letih okrog približno 1915 in naprej menjava slamnatih streh z opečno kritino ali v letih 1980 in naprej vgradnja centralnih kurjav v stanovanjske hiše in še bi lahko naštevali, tako zasledimo, da je bilo v letih okrog 1885 in naprej v stanovanjska kot tudi gospodarska poslopja vzdanih veliko kamnitih podbojev – portalov. Čas izdelave le-teh kažejo vklesane letnice na njih. Portale z letnicami, ki sovpadajo s tem

Eden izmed štirih klesanih kamnitih podstavkov pri Strojarskem čebelnjaku v Podklancu; struktura kamna se ujema s kamnom iz zavraške delavnice. Foto: Janko Rupnik

časom (govorim približno), najdemo v Izgorjah in tudi v Zavrattu. Kaže, da se je v tem času pojavilo neko mišljenjsko gibanje, ki je povzročilo, da so najbrž še lesene podboje hiš zamenjali s kamnitimi. Moramo pa vedeti, da je bilo kamnoseštvo že precej starejša obrt. Tudi v Zavrattu imamo izdelke, ki so starejši od leta 1890 – kamniti stebri pod korom zavraške cerkve in tudi globoki vodnjaki, zloženi iz obdelanih skal ob zavraških domačijah.

Sestavni deli podboja bivše Matjaževe kovačije v Zavrattu, ki ima na sredini oboka vklesano letnico 1889 in črki "M K" – začetnici imena in priimka takratnega gospodarja na domačiji. Foto: Janko Rupnik

Že v "Knjigi hiš na Žirovskem" je ob naštevanju obrti omenjen kamnosek iz Hleviš – imena ni navedenega,

za katerega piše, da je delal po letih 1800, torej že pred kamnosekom, ki je delal v Zavrattu. Tako tudi za Zavrtec ne moremo vedeti, ali je bil kamnosek, o katerem bom pisal, prvi v zavraški kamnoseški delavnici ali je morda to delavnico in kamen iz nje uporabljal kdo v še starejših časih za potrebe vasi. Zápise o zavraškem kamnoseku pa najdemo v župnijskih evidencah župnije Zavrtec in zapisih ljudskega štetja županstva – občine v Dolah.

Zavraški kamnosek je bil Martin Bašelj, gostač, rojen v Hobovšah, hišna št. 15. Vas leži ob dolini, ki vodi s Fužin v Poljanski dolini proti Sovodnju. Njegova žena je bila Marjana, rojena Miklavc. Popisi prebivalstva v občini Dole leta 1890, 1900, 1910 ter župnijski arhiv iz Zavratta bosta dala približno sliko življenjepisa njega in njegove družine. Na osnovi vpisa kraja rojstev njegovih otrok (podatek iz popisa občine) je z družino najprej živel v Hobovšah, potem v Žirovnici pri Žireh, Stari vasi pri Žireh in nato prišel v Zavrtec, kjer je stanoval najprej v takratni Rupnkovi bajti, stara hišna št. 6, nato pa na Matjaževi kovačiji, stara hišna št. 28, kjer je tudi umrl 3. januarja 1898. leta. Mogoče je, da je v Zavrtec prišel že po letu 1880, ko je bil v Stari vasi pri Žireh rojen njegov zadnji otrok, ali pa tudi, da je v Zavrattu klesal tudi že prej, družino pa imel v prej omenjenih krajih. Namig za to bi lahko bilo dejstvo, da ima portal na Matjaževem "geplnu" vklesano letnico 1882 (sicer je ta napisni del portala iz drugačnega kamna, ostali deli portala pa so iz "štarnskega" kamna) in je pisava povsem identična s pisavo na portalu bivše Matjaževe kovačije, ki ima vklesano letnico 1889. V Zavrattu ni vpisanega nobenega njegovega novorojenca, prvič pa ga uradno zasledimo v popisu prebivalstva v občini Dole leta 1890, ki ga registrira kot stanovalca v Rupnkovi bajti, Zavrtec, stara hišna št. 6, z ženo Marjano in osmimi otroki: Tomažem, Marjano, Jernejo, Marijo, Katarino, Janezom, Lovrencem in Marjeto. Sinovi Tomaž, Janez in Lovrenc so vpisani kot kamnoseki, mati in hčere kot dninarice in dekle. Oče Martin je umrl 1898. leta, mati Marjana 1918.

Grogatova – Rupnkova bajta, Zavratac stara hišna št. 6, Pri Korlunu, je nudila streho neštetim gostačem. V njej je stanoval tudi kamnosek Martin Bašelj s svojo družino. Na osnovi dokumentov se da ugotoviti, da sta kdaj stanovali v njej tudi po dve družini istočasno. Hiša še stoji in ima zelo lep portal iz šternskega kamna z letnico 1891. Fotografijo hrani župnijski arhiv Zavratac.

Oče Martin, žena Marjana, hčeri Marjeta in Marija so umrli v Zavratacu, prav tako tudi dva otroka, eden od Marije, drugi od Katarine. Za sinove Tomaža, Janeza, Lovrenca, hčeri Marjano, Jernejo in sina pokojne Marije ni nikakršnih podatkov, kje so živeli pozneje. Le za Katarino imamo podatek, da se je leta 1900 poročila z Matijem Kogovškom, Prekovim iz Izgorij, Mravljisko-vega rodu. Mogoče je, da so sinovi odšli za delom v Ameriko. V popisu prebivalstva leta 1900 so še v Zavratacu, potem jih ni več zaslediti. O Marjeti pa bomo še videli pozneje v tekstu.

Področje Zavrataca z okolico ima zelo raznoliko geološko strukturo tal. V pasu od Sopovta pa do doline Črne se v predelu nad dolino Sore, pod Spodnjim Zavratacem, razprostira področje apnenca z veliko stenami nad reko Sore in z obilo z mahom poraščenega skalovja po višje ležečih gozdovih. Vmes pa sem ter tja ležijo tudi jase, poraščene s travo. Blizu poti, ki vodi iz Spodnjega Zavrataca v Podklanec, se na nekaj arih površine nahaja kamniti predel prav na poseben način

oblikovanega apnenčastega kamna sive, skoraj modre barve, izredne trdote, ki ga je voda v dolgih tisočletjih razjedla v prav posebni obliki. Iz tal namreč štrlijo kamniti bloki blago pravokotne oblike s prostornino tudi po 1 m³ in več, ki se spodaj držijo podlage. To je res zanimiva igra narave, vredna ogleda. Tako oblikovane skale sem srečal tudi pri Predmeji nad Ajdovščino. Če tak blok na nek način odlomimo od podlage, dobimo kamniti blok v enem kosu, dolg tudi do dva metra, idealen za kamnoseško obdelavo. Zaradi omejene dolžine teh štrlečih skal tudi stebri portalov v Zavratacu niso narejeni iz celega kosa, pač pa je vedno spodnji del stebra dolg približno 70 cm, nad njim pa gornji del dolžine približno 1,5 m.

Pogled na kamnite bloke apnenca, visoke kakih 180 cm, ki se spodaj še držijo podlage. Tak blok je kamnosek samo odlomil od podlage in že je bil pripravljen za obdelavo. Foto: Janko Rupnik

Kaj je kamnoseka Martina Bašlja z družino prignalo ravno v Zavratac? Verjetno trud za vsakdanji kruh. Če je pred tem živel nekaj časa v Žirovnici in potem še pri Žireh, je gotovo spoznal kamnito strukturo teh področij in našel tudi naše zavraško naravno bogastvo. Kot sem že pisal, bi natančen čas njegovega prihoda v Zavratac težko določili, kakšnega pisnega dokumenta o tem pa ni. Mogoče bi bilo nekakšen pokazatelj tudi dejstvo, da ima sedanja hiša, Zavratac št. 33, na Šterngriču, vzdignjen omejen izklesan kamnit portal glavnega vhoda, hiša pa

Pogled na del skalnega masiva v naravi v tlorisu – skale se držijo podlage, vmes pa jih je razjedla voda (sedaj zapolnjeno z mahom) in jih tako razdelila med sabo. Take so bile prikladne za odlom od podlage in pripravljene za obdelavo. Foto: Janko Rupnik

je bila zidana v letih od 1885 do 1889. Portal nima vklesane letnice.

Preprost portal hiše na Šterngriču, sestavljen iz štirih pokončnih in enega prečnega klesanega kamnitega bloka. Tudi prag sestavljata dve kamniti plošči. Foto: Janko Rupnik

Zemljiška posest, na kateri je bila kamnoseška delavnica, je takrat že bila v lasti Janeza Lazarja, prednika sedanjih Lazarjev v Zavratcu. On je namreč tudi sezidal omenjeno hišo na Šterngriču.

Kamni, najdeni med jalovino kamnoseške delavnice, na katerih so še dobro vidni sledovi dleta. Kamen je včasih nepredvidljiv in se je kamnoseku pri obdelavi le-tega kdaj tudi kaj ponesrečilo – odlomilo, kjer je bila površina že obdelana. Foto: Janko Rupnik

Ostanki te delavnice so sedaj še zelo dobro vidni. To je plato kakšnih 300 m², na eni strani ga v polkrogu obdajajo stoječe skale že opisane oblike, na drugi strani je brežina, nasuta s kamnito jalovino, ki se spušča v naravno kamnito kotanjo. Na ravnini še leži velik kamnit blok, ki ni dočakal obdelave, in drug kamen, na katerem je še sled izvrtine, izvrtane s svedrom, sicer se med jalovino najde še veliko kamnov, na katerih so sledovi kamnoseškega dleta. Je pa tudi en zanimiv kamnit blok, ki še stoji v kamnitem masivu in ima vklesano nekakšno vdolbino v obliki zagozde. Kraj je sedaj poraščen z drevjem. Do tega kraja vodi tudi pot, katere širina je primerna takratnemu času, in sicer za dve vprežni živali. Zemljiška posest, na kateri stoji delavnica, je sedaj last Marije Petkovšek iz Rovt. Dotično parcelo je razdelila Rapalska meja, tako da je delavnica ostala v Jugoslaviji, kar je bil morda tudi eden od vzrokov, da se je kamnoseštvo končalo. V tem obdobju pa so po naših krajih že začeli uporabljati cement, ki je nadomeščal klesan kamen, kar je tudi mogoč vzrok prenehanja kamnoseštva.

Kamniti blok, velikosti približno 1 m³, ki so ga kamnoseki odlomili iz skalnega masiva, zaradi opustitve kamnoseštva ni dočkal obdelave.

Foto: Janko Rupnik

O kamnoseštvu v našem kraju imamo tudi kar nekaj ljudskega izročila. Ivan Leskovec, Strojarev iz Podklanca, mi je po pripovedovanju Matije Lazarja, ki je živel na Šterngriču, povedal kar nekaj zanimivih stvari predvsem o takratni tehniki kamnoseštva. Tehnika vrtnja okroglih lukenj v skale s pomočjo trdega kovinskega svedra in udarci težkega kladiva je že stara, saj jo omenja že zgodovinar Blaznik, ko opisuje Loško gospostvo, starejši pa se je še tudi dobro spominjamo, ko na podeželju še ni bilo v uporabi kompresorskih kladiv.

Tudi v kamnoseštvu so uporabljali to tehniko, vendar zaradi nekontroliranega lomljenja skal niso razstreljevali z eksplozivom. Po pripovedovanju pokojnega Matije Lazarja so v ta namen uporabljali povsem drugačno, preprosto metodo. V skalo so navrtali luknje, eno poleg druge, v liniji željenega odloma. Prav namensko so iz jesenovega lesa izdelali okrogle zagozde odgovarjajoče debeline in jih dobro posušili, da se je les skrčil na najmanjšo možno debelino. Tako posušene zagozde so nabili v izvrtine v skali in jih polivali z vročo vodo. Les se je prepojil z vodo, zaradi tega povečal svojo prostornino in skala je popustila. Gotovo je kamnosek dobro vedel, kako najučinkovitejše uporabiti

to metodo, da je dala dobre rezultate. Isto metodo o lomljenju skal v šternski "štancariji" mi je opisal tudi Franc Lazar iz Pečnika, še živeči vnuk Janeza Lazarja. Po pripovedovanju Matije Lazarja naj bi se tudi Janez Lazar, takratni lastnik domačije na Šterngriču, ukvarjal s kamnoseštvom. Verjetno od tod tudi najdena težka kladiva na podstrešju njegove hiše. Lahko predvidevamo, da je ta delavnica imela kakšno zasilno streho iz smrekovega lubja za slučaj slabega vremena. Gotovo ni brez pomena, da je v bližini te

Na fotografiji se vidijo sledi izvrtin, s pomočjo katerih so lahko kamniti blok odlomili v želeni liniji, masiv pa je ostal nepoškodovan. (Fotografija je posneta na gradu Štanjel na Krasu in naj bi služila samo kot prikaz kamnoseškega postopka.)

Foto: Janko Rupnik

delavnice tudi studenec.

Zanimivo zgodbo o kamnoseški delavnici mi je povedala tudi še živeča vnukinja Janeza Lazarja, Ana Leskovec, rojena na Šterngriču, kjer je tudi preživela začetek svojega življenja. Kamnoseki naj bi imeli ob svojem delovišču postavljen kip ženske. Ali je bila podoba nabožne narave in je predstavljala kakšno njihovo zavetnico ali je samo predstavljala žensko, mi ni vedela povedati. Ta kip naj bi odpeljal novi lastnik te posesti, ki je bila prodana zaradi poteka Rapalske meje mimo delavnice. Ana je še povedala, da je bila ena podoba izklesana tudi v še stoječo skalo v naravi, vendar se ne

spomni, kaj je predstavljala. Na mestu bivše delavnice sedaj ni vidna kakšna vklesana podoba, je pa ena večja skala z nekakšnimi naravnimi nedoločnimi oblikami. O odnesenem kipu pa tudi nisem našel informaciji, čeprav sem spraševal ljudi, ki bi lahko o tem kaj vedeli, tako da za to pripoved nimam dokazne podlage.

V Oglarju je bilo naštetih in fotografiranih veliko kamnoseških izdelkov po Zavrattu in njegovi okolici. Najdemo jih kot portale hiš, hlevov, iz kamna so izdelani pragi, razni podstavki, lijaki, če se prav spomnim, so nekateri litoželezni križi na zavraškem pokopališču imeli tudi kamnite klesane podstavke, klesali so tudi kamne za mejnike. Pri Matjažu v Zavrattu je tudi velik kamnit čeber za vodo in še bi lahko naštevali. Niso pa vsi kamnoseški izdelki v Zavrattu iz omenjene delavnice, ker je struktura kamna nekaterih izdelkov, predvsem portalov, drugačna, tako da edino le po strukturi kamna lahko sklepamo, kaj bi lahko bilo izklesanega v opisovani delavnici.

Gotovo bi bilo v zvezi s kamnoseštvom umestno opisati, kako so bili izdelani nekateri vodnjaki – "šterne" v Zavrattu. Teh v vasi Potok, razen na kmetiji na Mravljiašah, ki je imela vodnjak, ni zaslediti, saj že ime vasi pove, da so izviri vode v tej dolini na vsakem koraku, poleg tega je potoček, ki teče skozi Potok, nudil dovolj vode za ljudi in živali. V Zgornjem Zavrattu so vodnjaki imeli pri Brnku in pri Rupnku, pri Birtu, pri Lovretu, Češmelu. Tudi domačije Spodnjega Zavratta, s kmetijama pri Slabetu in Matjažu, so imele vodnjake. Slabetova domačija je imela izkopan in iz skal zložen okrogel vodnjak. Po pripovedi Franca Gantarja starejšega je bil zložen iz rdečega kamna – vulkanske labore, ki ji domačini rečemo "garjavec". Glede na ta podatek, rdeč kamen, je bil ta vodnjak narejen že pred prihodom opisovanega kamnoseka. Vodnjak je imela tudi Gozdnikova domačija, dva taka vodnjaka je imela Matjaževa domačija, od katerih je bil eden zložen iz sivega apnenca, čigar sestava odgovarja kamnoseški delavnici, ki jo opisujem, in je sedaj zasut. Dva sta bila tudi na Šterngriču, tudi tu je eden zasut.

Zunanji del "šterne" pri Matjažu v Zavrattu, sestavljen iz štirih kamnitih klesanih delov, zgoraj je viden steber ročne črpalke.

Fotografijo hrani Mirko Kavčič.

Notranjost opisanih vodnjakov je imela v tlorisu okroglo obliko, gledano s profila pa obliko vrča. V opisu naprej pa pride do izraza kamnoseška mojstrovina. Mirko Kavčič pove, da je bil vodnjak zložen iz zelo natančno obdelanih kamnov, ki so v tlorisnem pogledu tvorili okroglo steno v obliki krožnega kolobarja. Tako zložena stena iz skal je bila na zunanji strani zatesnjena s pregneto ilovico, ki je služila kot tesnilo.

DRUŽINA KAMNOSEKA MARTINA BAŠLJA

Kamnosek **Martin Bašelj**, rojen 9. novembra 1841 v Hobovšah, št. 15, župnija Nova Oselica, umrl v Zavrattu 3. januarja 1898 na hišni št. 8, verjetno na Matjaževi kovačiji.

Njegova žena **Marijana**, rojena **Miklavec**, rojena 19. julija 1848 v Novi Oselici, umrla v Zavrattu 5. decembra 1918 na hišni št. 28, Matjaževa kovačija.

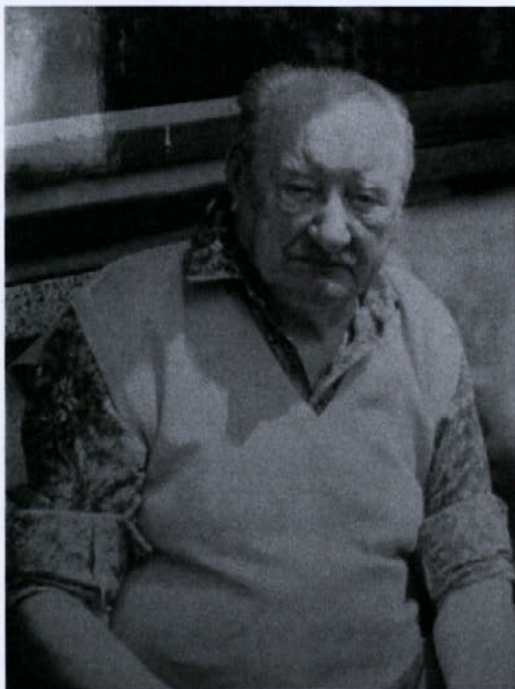
Otroci:

Tomaž, rojen 9. oktobra 1867 v Hobovšah, bil kamnosek v Zavrattu, kam se je preselil iz Zavratta, ni najdenih podatkov.

Marjana, rojena 14. februarja 1869 v Hobovšah, živila kot dekla v Zavrattu. Tu se ji je 3. aprila 1897 rodil nezakonski sin **Franc**, ki je umrl 29. aprila 1897. 13. januarja 1901 se ji je v Zavrattu rodil še en otrok **Anton**, ki se je potem poročil z **Marjano Čuk**, Čukovo z Medvedjega Brda – Pikajc, sedaj hišna št. 25. Ta družina je potem živila v Idriji, nato so odšli v Italijo. Po pripovedovanju Stanka Čuka je živel v južni Italiji in tam postal cestni nadzornik visokega ranga. Ponesrečil se je z motornim kolesom in za posledicami nesreče tudi umrl. Iz te družine je sedaj živeča še ena potomka. V popisu prebivalstva 1910 je zapisano, da omenjeni **Anton** živi pri svoji babici **Marjani Bašelj** v Matjaževi bajti, Zavratac št. 7, ki je sedaj porušena.

Jerneja, rojena 28. januarja 1871 v Hobovšah, živila v Zavrattu kot dekla. Ob popisu leta 1900 je ni več v Zavrattu. O tem, kam je odšla, ni najdenih podatkov.

Marija, rojena 5. aprila 1873 v Hobovšah, živila v Zavrattu kot dekla. Tu se ji je 1. septembra 1892 rodil nezakonski sin Janez, ki ga leta 1900 ni več v Zavrattu. Ni podatkov, da bi umrl, je pa v zavraških krstnih knjigah opomba "Rovte", torej je mogoče, da se je odselil tja. Marija je umrla 2. decembra 1892. leta v Zavrattu št. 6.

Stanko Bašelj – vnuk zavraškega kamnoseka. Stanko je svoje otroštvo preživel v Zavrattu in potem ostali del življenja vse do smrti preživel v Idriji.

Fotografijo hrani Frančiška Bašelj – Idrija.

Katarina, rojena 20. novembra 1874 v Hobovšah, živila v Zavrattu kot dekla. Tu, Zavratac št. 6, se ji je 5. maja 1896 rodil nezakonski sin Janez, ki je umrl 18. februarja 1898. Katarina se je leta 1900 poročila z Matijem Kogovškom, Prekovim iz Izgorij, potomcem Mravljiškovega rodu iz Potoka, ki je pred poroko živel pri bratu Tonetu Kogovšku – Svetliku, pri Svetliku v Potoku. Na dan 22. oktobra 1902 je vpisano rojstvo na Zavrattu, stara hišna št. 24, porušena hiša v Grabnu Pri Angeli: otrok FRANČIŠEK, oče Matija Kogovšek in mati Katarina Bašelj. Torej sta po poroki stanovala v tej hiši, kam sta potem odšla, ni najdenih podatkov.

Janez, rojen 18. junija 1876 v Hobovšah, je živel v Zavrnatcu in delal z očetom kot kamnosek. Leta 1900 je še v Zavrnatcu, potem pa ni več podatkov o tem, kam je odšel. Možno je, da je šel v Ameriko, kar je bil takrat zaradi splošne revščine pogost pojav.

Lovrenc, rojen 10. avgusta 1878 v Žirovnici pri Žireh, stara hišna št. 3, v sedanjem Pekovem mlinu, živel v Zavrnatcu in delal z očetom kot kamnosek. Leta 1900 je še v Zavrnatcu, potem ni več podatkov o tem, kam je odšel. Tudi zanj je verjetno, da je šel v Ameriko.

Marjeta, rojena 10. julija 1880 v Stari vasi pri Žireh, stara hišna št. 29, Pri Zalešanu. Živela je v Zavrnatcu kot dekla. Ob popisu prebivalstva 1900 je dekla pri Rupniku v Zavrnatcu, stara hišna št. 5. Umrli je za gripo v Zavrnatcu 16. novembra 1918 na hišni št. 28, Matjaževa kovačija.

Tudi **Marjeta** je imela nezakonskega sina, ki je bil še do nedavnega živeči potomec rodu Bašelj. Kaže, da je **Marjeto Bašelj** po letu 1900 pot iz Zavrnatca vodila na Gorenjsko, v Podkoren, kjer je služila kot dekla v neki gostilni. Lastniki so se pisali Razinger. Ko je tam 15. oktobra 1912 rodila sina **Stanislava**, je morala od hiše in se vrnila v Zavrtec. V Zavrnatcu je potem žive-la skupaj s svojim sinom. Kje, ni uradnih podatkov, po kraju njene smrti kaže, da na Matjaževi kovačiji, kjer je tudi umrla za gripo. Njen sin Stanko je kot otrok po-tem živel pri Zagodu v Idriji. Pod Italijo je bil tudi ita-lijanski vojak v Abesiniji, potem je do upokojitve delal

kot rudar – delovodja v idrijskem rudniku. V Idriji je bil dvakrat poročen, prva žena je bila Zora Krpan, z njo je imel hčer Marto. Umrli mu je hči in tudi prva žena. Po-tem se je poročil s **Frančiško**, ki je imela enak priimek – Bašelj. Njegova žena **Frančiška** pove, da je večkrat in zelo rad šel v Zavrtec in da je tudi vedel, v kateri hiši je živel kot otrok. Umrli je 19. februarja 2005. Tako nam je uspelo najti tudi nekaj bolj svežih podatkov o rodu zavraškega kamnoseka. Njegov potomec, vnuk **Stanko**, je do nedavnega živel v Idriji, v Zavrnatcu pa nas kamnoseški izdelki njegovega deda spominjajo na nekega "štancarja", ki je za sabo pustil lep spomin v obliki svojih rokodelskih mojstrov. Ja, človek odide, njegova dela za njim ostanejo. Anton Aškerc je v svoji "Čaši nesmrtnosti" zapisal verz – življenjsko resnico: »V delih svojih živel sam boš večno.«

VIRI:

Zgodovinski arhiv v Idriji.

Župnijski arhiv Zavrtec.

Knjiga hiš na Žirovskem in Petra Leben Seljak.

Po pogovorih z/s:

Alojzom Kogovškom – Zavrtec

Mirkom Kavčičem – Zavrtec

Ivanom Leskovcem – Podklanec

Ano Leskovec – Smrečje

Stanetom Čukom – Medvedje Brdo

Frančiško Bašelj – Idrija

ZAPUSTILA STA NAM PESMI ŽIVLJENJA ...

Maja Mivšek

Foto: Vir Internet

TONE PAVČEK (1928–2011)

Rodil se je 29. septembra 1928 v Šentjuriu pri Mirni Peči, kjer je živel do 16. leta. Nato je odšel v Ljubljano, kjer je končal klasično gimnazijo. Po maturi se je vpisal na pravno fakulteto in diplomiral leta 1954, a pravne službe ni nikoli opravljal. Bil je zelo dejaven človek, novinar, urednik, esejist in prevajalec, ravnatelj Mladinskega gledališča v Ljubljani, predsednik Društva slovenskih pisateljev in poslanec slovenske skupščine. Leta 1989 je na množičnem zborovanju na Kongresnem trgu v Ljubljani prebral Majniško deklaracijo. Leta 1996 ga je UNICEF razglasil za svojega ambasadorja, leta 2001 pa je postal član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Ves čas se je posvečal literarnemu ustvarjanju in s svojimi pesmimi za otroke in odrasle zapustil neizbrisen pečat. Na njegovo lirično ustvarjanje je vplivala ljubezen do rodne Dolenjske ter človeška usoda, njegovo spreminjanje in minevanje (smrt). Velik del svojih del je posvetil otrokoma (Marku in Saši Pavček).

Njegovo pisanje je pozitivno naravnano, napolnjeno z vrednotami življenja in nas vselej nagovarja k iskrenosti, vztrajnosti in pogumu, predvsem pa k edinosti (»Bodi to, kar si, ostalih je že tako preveč!«).

TA SVET JE LEP

*Ta svet je lep,
če nekemu nekaj daš.
Ta svet je lep,
če nekoga rad imaš,
če stisneš roko komu,
ki ga kaj boli.
Ta svet je lep,
če si človek do ljudi.*

*Nobena pot ni ravna,
nobena pot ni revna,
a vsaka je zahtevna.
In tvoja ena sama – GLAVNA.*

TREBA JE MNOGO PREPROSTIH BESED

*Treba je mnogo preprostih besed
kakor kruh, ljubezen, dobrota,
da ne bi slepi v temi
na križpotjih zašli s pravega pota.
Treba je mnogo tišine,
tišine zunaj in znotraj nas,
da bi slišali glas, tihi, plahi,
pojemajoči glas golobov, ljudi, src
in njih bolečine sredi krivic in vojska,
sredi vsega tega,
kar ni kruh, ljubezen in ne dobrota.
Tišine, tišine.
Srca samo naj merijo čas, kažejo pota.*

Foto: Vir Internet

IVAN MINATTI (1924–2012)

Rodil se je 22. marca 1924 v Slovenskih Konjicah. Ko je bil star 10 let, se je preselil v Ljubljano, kjer je hodil na gimnazijo, nato se je vpisal na študij medicine. Med vojno se je pridružil partizanom, po vojni, leta 1952, pa je diplomiral iz slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Bil je urednik Mladinske knjige, kjer je deloval do svoje upokojitve, in redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Bil je tudi prevajalec. Njegova najbolj znana prevedena knjiga je delo Antonieja de Saint-Exuperyja, Mali princ. Njegova žena je bila slovenska pesnica in pisateljica Lojzka Špacapan.

Minatti spada med pesnike povojnega obdobja, njegova lirika je osebna, razpoloženska in čustvena. Njegove pesmi so pogosto otožne, tesnobne, izražajo dvom in sramoto, negotovost, melanholičnost, pesimizem. Kasneje je začel ustvarjati tudi bolj intimistično liriko ter tako poleg pesnjenja o družbi in poeziji opeval ljubezen in naravo.

Vir:

Minatti, I. (2004). Izbrana lirika. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Varl - Purkeljc, F. (1987). Naši književniki in njihova dela. Maribor: Obzorja.

NEKOGA MORAŠ IMETI RAD

*Nekoga moraš imeti rad,
pa čeprav trave, reko, drevo ali kamen,
nekomu moraš nasloniti roko na ramo,
naj se, lačna, nasiti bližine,
nekomu moraš, moraš,
to je kot kruh, kot požirek vode,
moraš dati svoje bele oblake,
svoje drzne ptice sanj,
svoje plašne ptice nemoči
– nekje vendar mora biti zanje
gnezdo miru in nežnosti –,
nekoga moraš imeti rad,
pa čeprav trave, reko, drevo ali kamen,
ker drevesa in trave vedo za samoto
– kajti koraki vselej odidejo dalje,
pa čeprav se za hip ustavijo –,
ker reka ve za žalost
– če se le nagne nad svojo globino –,
ker kamen pozna bolečino
– koliko težkih nog
je že šlo čez njegovo nemo srce,
nekoga moraš imeti rad,
nekoga moraš imeti rad,
z nekom moraš v korak,
v isto sled –
o trave, reka, kamen, drevo,
molčeči spremljevalci samotnežev in čudakov,
dobra, velika bitja,
ki spregovore samo,
kadar umolknejo ljudje.*

ZAPUSTILA STA NAM PESMI ŽIVLJENJA ...

Janez Minatti

ODŠLA SVA SPET

Ivan Minatti

Odšla sva spet
vsak svoji samoti naproti,
pa sva komaj občutila,
kako je lahko topel stisk dveh rok.
Odšla. Preprosto. In spet,
ker sva bila:
Komaj še človek. Tako čudno ubog.

In vse, vse je dobilo drug obraz ta hip:
drevesa, hiše, oblaki, nebo
in ceste so, kakor da nikamor več ne držijo
in je vseeno,
kam nameriš nogo.

Odšla sva vsak svoji samoti naproti.

Reci:

Kolikokrat bo še treba oditi
in za vselej pustiti ob poti
drobec srca?

LJUBEZEN IN KAR JI PRITIČE

Janez Gantar

Lepo skrbi.
Jasno žari.
Ubrano se glasi.
Besede lepe naredi.
Estetsko se smeji.
Za dekletom se ozri.
Erotičnega te naredi.
Nikoli te na samem ne pusti.

ODSEV JEZIKOVNIH SPREMEMB V PRAVOPISU

O neizogibnosti jezikovnih sprememb na eni in njihovem zavračanju na drugi strani

Andreja Kogovšek

Za žive jezike je značilno in naravno, da se sčasoma bolj ali manj spreminjajo. Slovenščina se je od Brižinskih spomenikov, ko je bila v 10. stoletju prvič zapisana, do začetka knjižnega izročila v drugi polovici 16. stoletja, ki ga predstavlja izdaja Trubarjevega Abece-dnika in Katekizma, že bistveno spremenila. Kljub ustalitvi knjižnega jezika ter nenehnim prizadevanjem za ustalitev knjižno jezikovne norme in njene kodifikacije se je slovenščina razvijala dalje, spremembe ob tem pa so bile neizogibne. Nekatere spremembe so v jeziku opazne takoj, npr. neologizmi, kot so iPod, lajkati, všečkati, akulturirati, bloganje, FSM 'fajn se mej', piškotek 'informacija, ki jo strežnik shrani na uporabnikov računalnik za ponovno uporabo', požarni zid 'programska oprema, ki preprečuje nezaželeni dostop do storitev na računalniku'.

Kljub dejstvu, da se jezik skozi čas spreminja, pa veliko jezikovnih uporabnikov, tudi jezikovno izobraženih posameznikov, apriorno zavrača vsako jezikovno spremembo in jo pojmuje kot nepotrebno, nezaželeno ali kot kaprico jezikoslovcev. Zlasti laična javnost oziroma t. i. ljubiteljski jezikoslovci v dnevnem časopisu, jezikovnih koticah, spletnih forumih in dnevnikih grajajo posamezne spremembe, jih označujejo kot jezikovno neznanje in se zgražajo zlasti nad izreko besedja, npr. kéš, petnájst, San Francisco [sán francísko], Newtona [njúton, njútona], novimi besedami in besednimi zvezami, npr. zgoščenska, tlačenka, nad zapisom prevzetih besed, za katere se (še) niso uveljavile domače ustreznice in jih prilagajamo slovenščini povsem arbitrarno, npr. pizza – pica, picerija; cocktail – koktajl, koktejl; jakuzzi – jakuzi, džakuzi, masažna kad. Hladna rezerviranost mnogih jezikovnih uporabnikov do jezikovnih inovacij in negativni odzivi na spremembe v jeziku so pogosto povezani z dejstvom, da je zaradi evlucijskih procesov jezikovno znanje posameznika nenehno na preizkušnji in opaznejše jezikovne spremembe povzročijo vznemirjenje zlasti pri ljudeh sta-

rejše generacije, ki se bojijo, da se dogaja nekaj, kar je v nasprotju z njihovim jezikovnim občutkom in s pričakovanji, predvsem pa v obdobju šolanja pridobljenim znanjem o pisnem jeziku.

Vključevanje pisnih znamenj v besedilo

Medtem ko so v preteklosti stilna napotila uporabnike usmerjala k čim večji izrecnosti in izogibanju dvournim zapisom, zlasti pa zapisu števil, simbolov, oznak, celo kratic z besedami, sodobna hitra komunikacija v vsakdanjo zapisovalno prakso vnaša vse več načinov za krajšanje sporočil, npr.:

XL - majica največje velikosti

Prvak v F1 - prvak v formuli ena

TV program - televizijski program

še 1 x hvala - še enkrat hvala

Lp, Matjaž - Lep pozdrav, Matjaž

pr8 - prosim

še 1000 km do cilja - še tisoč kilometrov do cilja

zimska razprodaja do 50 % - zimska razprodaja do petdeset odstotkov

¾ hlače - tričetrtske hlače

Na drugi strani pa ostajajo t. i. kratkopisne kratice, npr. ju3 'jutri', mi2 'midva', s5 'spet', &rej 'Andrej', del pogo-vornega jezika in so še vedno omejene zgolj na besedila v novih medijih, ki nastajajo ob pisanju kratkih sporočil prek prenosnih telefonov in v spletnih klepetalnicah.

Zaključim lahko s temeljno ugotovitvijo, da se (slovenski) jezik nenehno spreminja. Zato je najboljši pravopis tisti, za katerega ljudje komaj vedo, da obstaja (parafraza daoistične misli: »Najboljša vlada je tista, za katero ljudje ne vedo, da obstaja.«).

EKO ŠOLA

Natalija Pintar

Sodelovanje šol v projektu EKO šola je že 16 let prisotno v Sloveniji, v njen program se vključujejo tako vrtci kot osnovne in srednje šole, navezujejo pa tudi sodelovanje s prvo fakulteto – Pedagoško fakulteto Ljubljana, ki naj bi tako postala prva eko fakulteta pri nas.

Naša podružnica že več let sodeluje v eko temah z matično šolo Idrija, lani smo tudi pridobili zeleno zastavo. Sedem korakov je postopek dela posamezne ustanove, da pridobi zeleno zastavo (kot priznanje oziroma znak, da spada v mednarodni program Eko šola).

V sedmih korakih so povzete ključne značilnosti in aktivnosti eko ustanove.

1. korak: na začetku se vzpostavi eko odbor, ki skrbi za delovanje in redna srečanja celotnega eko odbora.
2. korak: opravi se temeljit okoljski pregled na osmih področjih (energija, odpadki, voda, transport, zdravje in dobro počutje, okolica šole, biotska raznovrstnost, drugo) oz. postavi oceno vpliva okolja na šolo.
3. korak: postavi se jedro dela za šolo, določa aktivnosti, pri tem je bilo treba poseči na tri obvezna področja: voda, energija, odpadki in izpeljati najmanj tri razpisane projekte, kar je povzeto v eko akcijskem načrtu ustanove.
4. korak: predstavlja spremljanje in merjenje uspešnosti zastavljenih ciljev in obisk regijskega koordinatorja.
5. korak: vključevanje okoljskih vsebin v šolske predmete oziroma učni načrt.
6. korak: usmerjen je v obveščanje in ozaveščanje šole in lokalne skupnosti.
7. korak: postavitve eko listine, ki vsebuje izjavo o poslanstvu.
8. korak: pridobitev zelene zastave, ki jo šola prisluži z opravljenimi dejavnostmi.

Za ohranitev ZELENE ZASTAVE v šolskem letu 2011/12 smo morali izpolniti naslednje:

- opraviti OKOLJSKI PREGLED za šolsko leto 2011/12,
- izpeljati najmanj tri projekte, ki so bili razpisani v okviru programa Eko šola (PROJEKTI 2011/12) in
- izpeljati ozaveščevalno akcijo.

Na naši podružnici smo v teh dejavnostih sodelovali vsi zaposleni in vsi učenci, saj eko ravnanje potegne v svoje dejavnosti vse. Npr. za ločeno zbiranje odpadkov je bilo potrebno namestiti ločene zbiralnike in potem ločeno odnašati do smetnjakov, ki smo jih na srečo v naši vasi pridobili sredi zime. Ločeno zbiramo in odlagamo kompostne odpadke, plastiko, papir, zamaške, baterije in kartuše. Zadnje tri smo odlagali na eko otoke na šoli v Idriji oz. Godoviču.

V okviru projekta eko šol in biotske pestrosti smo septembra posadili skorž, skoraj izginulo sadno drevo. To staro sadno vrsto so poznali že stari Grki in so jo v srednjem veliko sadili v samostanskih vrtovih. Vendar se zdi, da so v tistem času uporabljali skorž zaradi okusa bolj za zdravilo kot pa za živilo. V vinogradniških

Jakob in Marcel sta v Evropskem tednu zmanjševanja odpadkov predstavila svoje predloge.

Foto: Natalija Pintar

območjih ga že več kot 1000 let cenijo kot sadno drevo. Zeleni listavec je po videzu zelo podoben jerebiki. Zraste v približno 15 m visoko drevo, z močnim deblom in ovalno do okroglo krošnjo. Njegova skorja je podobna hruševi. Izmenično razvrščeni listi, ki so neparno peresasti, dolgi do 23 cm, so rahlo dlakavi. Beli cvetovi, ki so razvrščeni v polstenih kobulastih grozdih in so veliki do 1,7 cm, se pokažejo v maju ter so samooplodni. Vendar drevesa potrebujejo 8–20 let, preden zacvetijo in začnejo roditi. Dosežejo lahko starost do 150 let. Zaradi njegove velikosti je primeren za velike vrtove, bolj kot posamično drevo ali kot skupina dreves pri oblikovanju kulturne krajine. Uporaba je omejena na območja z vinogradniškim podnebjem.

V novembru smo se priključili evropskemu tednu zmanjševanja odpadkov. V Evropski uniji se, poleg učinkovitega zbiranja in ločevanja komunalnih odpadkov, vedno bolj poudarja preprečevanje nastajanja odpadkov. V Sloveniji smo glede tega šele v začetni fazi, saj so nujne spremembe tako pri izdelavi izdelkov kot tudi pri okoljski ozaveščenosti prebivalstva. Že v samem gospodinjstvu se namreč lahko zmanjša količina odpadkov z izbiranjem izdelkov za večkratno uporabo, brez nepotrebne ali vsaj s povratno embala-

žo, dolgo življenjsko dobo in podobno. Prav tako pa je pomembno, da se zavedamo, da odpadki nastajajo ob vsaki naši dejavnosti, povsod, kjer smo: doma, v šoli, podjetju. Osrednji cilj je bil učence ozavestiti, da odpadki ne nastajajo kar sami od sebe in da na to lahko vplivamo s preprostimi ukrepi. En tak ukrep je nalepka proti neželeni pošti na nabiralniku.

Kot vsako leto so se učenci vključili v akcijo Očistimo Slovenijo v enem dnevu in se pridružili organizatorju v vasi. Vsi učenci so sodelovali še v projektu Eko branje za eko življenje ter Moja reka si in na likovnem natečaju – Prednovoletni čas.

Vse te dejavnosti in prizadevanja za okoljsko vzgojo se spričo problemov zdijo kot zrno mivke v primerjavi s celo goro. Ideal je še vedno zelo daleč. V veselje in spodbudo pa je, da učenca zmoti kurjenje plastike ali pa v travo odvržena pločevinka. Mogoče pa počasi tudi s programom Eko šol večamo odgovornost za okolje.

Vir:

www.ekosola.si/

<http://www.kmetija.si/Novica/skors-skoraj-pozabljen-na-sadna-vrsta>

avtorji risbic: Otroci OŠ Zavrtec, Sklop risbic je nastal za diaproyekcijo na prireditvi kulturnega dne

JAGODNI SMOOTHIE

Kristina Bogataj

Osvežilni jagodni napitek je kot nalašč za vroče dni. Napolnil nas bo z energijo in s svežino jagod.

Čas priprave: 15 minut

Sestavine za 4 osebe:

- 500 g jagod
- 4 dl mleka
- 1 žlica medu
- 1 limona
- 1 pest ledenih kock

Priprava:

Jagode operemo, očistimo in jim odrežemo peclje. Narežemo jih na manjše kose in jih stresemo v multipraktik. Ožamemo limono in sok dodamo jagodam. Dodamo še žlico medu in mleko. Vse skupaj dobro zmešamo. Nato dodamo še pest ledenih kock in ponovno zmešamo. Smoothie prelijemo v kozarce in postrežemo. Kozarce lahko okrasimo s svežo jagodo.

Jagode in jagodnjak (zeleni del rastline) imajo kar nekaj zdravilnih lastnosti, ki nam lahko pomagajo pri naših zdravstvenih težavah. Jagode so velik vir vitaminov A, C in K, betakarotena, kalija ter folne kisline. Listje in koreninice pospešujejo izločanje seča in pomagajo pri pravilnem delovanju vranice. Zaradi velike vsebnosti železa v jagodah so jih včasih in tudi danes priporočali pri slabokrvnosti. Prav tako jagode dobro denejo jetrom in ledvicam, saj vsebujejo salicilno kislino. Pomagajo proti revmi in protinu ter znižujejo krvni tlak. Jagode imajo veliko očistilnih lastnosti in lahko ravno zaradi tega povzročijo blage alergije in srbečico, ko se telo čisti. Lahko jih uživajo tudi diabetiki. Med drugim jagode veljajo tudi za naravni afrodiziak. Več si preberite na www.okusno.je.

Foto: Vlr Internet

PRVOMAJSKI POHOD OKROG ZAVRATCA

Robert Rijavec

Že tretje leto zapored je na pobudo in v organizaciji Lojzeta Kogovška potekal prvomajski pohod okrog Zavrata. Po že ustaljeni trasi se je na pot na prvomajsko jutro izpred cerkve podalo rekordno število pohodnikov. Letos se nas je zbralo celo 46. Pot nas je vodila mimo Potoka na Krštofov grič do Lukca, kjer nas je gospodar že čakal s prvim »okrepčilom«. Od Lukca smo se ob skalnati steni, na katero sta letos Lojze in Jaka z ekipo pomočnikov namestila »zajle« za lažjo in varnejšo pot, spustili proti Logu. Nato smo se po cesti napotili mimo Lomarja proti Sopotu, kjer so se nekateri ločili in odpravili po lažji poti mimo Matjaževih kamr. Velika večina nas je ubrala »težjo« pot čez znamenite Matjaževe kamre. Njihovo pobočje, ki je zelo strmo in nevarno, je bilo na presenečenje vseh lepo opremljeno z »zajlami«, ki sta jih namesto lanskih začasnih vrvi za stalno postavila že prej omenjena pohodnika. Nato je na vrhu sledila prva malica in kmalu potem smo krenili naprej proti Skoblu. Na poti tja so nas zaradi nujnih opravkov že morali zapustiti prvi štirje pohodniki. Proti spodnjemu Zavrata, natančneje proti Rupnikovim rupam, pa je zaradi utrujenosti in obveznosti zaključilo s pohodom še približno deset pohodnikov. Pot je nato vodila do slapa pri Bezjaku in nato proti Ravnam, kjer smo pred vzponom proti »Kamniti mizi« in Kovku pretegnili svoje utrujene noge in si privoščili kakšen prigrizek ter hladno pijačo s potujočega »šanka«. Po zaslugi Marjana in Polone smo dobro pokrepčani krenili naprej. S Kovka smo se po

vpisu v knjigo in obveznem »žigu« hitro odpravili naprej proti cilju, ki je bil oddaljen še kaki dve uri hoda. Na poti proti Hrečevcu se je kolona pohodnikov malce raztegnila in tako so nekateri ubrali drugo pot in prišli na cilj debele pol ure pred nami, ki smo hodili po slikovitem terenu okrog Hrečevca proti Mravljisham in nato do cilja, ki je bil tudi letos v kavernah. Tam smo z veseljem »pocrkljali« želoččke z dobrimi čevapčiči in s hladnim pivom, ki je lepo zmočilo že kar suho grlo. Po približno desetih urah hoje v prijetnem vzdušju po obrobju Zavrata smo vsi že utrujeni sedeli pred kavernami in obujali dogodke na pravkar prehojeni poti, pogovori pa so že uhajali v drugo leto, ko se bomo, če Bog da, zopet srečali in obkrožili Zavratac – mogoče tudi v večjem številu kot letos. Komaj čakam!

Foto: Robert Rijavec

Načrt prvomajskega pohoda

Pohodniki v strmini

Udeleženci pohoda na završnem trgu

BABYBOOM V ZAVRATCU

Na spodnjih slikah so dojenčki, ki so sedaj stari eno leto in manj in živijo v Zavrvcu. Eden med njimi je vsiljivec. Poišči jim pravo mamico.

DAMJANA BOGATAJ

MARJETA RIJAVEC

MATEJA KOGOVŠEK

MAJA MIVŠEK

MIRIJAM REJC

ŠE NEKAJ NOVIC IZ DOMAČIH LOGOV

- Predvidevamo, da na Medvedjem Brdu pogrešajo sokrajana. Domačini namreč z opravkov v okoliških gozdih hodijo vedno bolj blede.
- V Zavrvcu se pripravljamo na tekmovanje za najjasnovidnega človeka. V namen čim boljše priprave in preverjanje svojih telepatskih sposobnosti smo pričeli odstranjevati prometno signalizacijo. Zaenkrat nam gre zelo dobro od rok.
- V Zavrvcu imamo tri nove bolj ali manj razbijaške glasbene zasedbe, ki svoje glasbeno znanje urijo na različnih tajnih zavraških lokacijah. O motenju nočnega miru s prekomernim hrupnim obremenjevanjem mediji še niso poročali.
- Zavraške glasbene skupine se ne želijo medijsko izpostavljati. Dve sta nam zaupali svoji imeni, in sicer: Legal Aliens in Bukova Drva. Sledi tretje skrite skupine še raziskujemo.
- In še ena novička za vse naravoslovce. V Tinetovem Lazu (Potok) se lahko nagledate zanimivega naravnega pojava, ki nastane ob stiku različno propustnih kamnin. V strugi Jakopnika se je ponovno odprl ponor (ki so ga v preteklosti že večkrat zamašili s kamenjem). Ponor je velik ca. pol kvadratnega metra in je dovolj velik, da v njem izgine v globino vsa voda potoka. Kje se voda ponovno pojavi v strugi, pa je domača naloga za vse raziskovalce Oglarja. Podobne pojave lahko vidite tudi v strugi Nikove, Kanomljice, Temenice itd. Vsa tovrstna evidentirana območja na omenjenih vodotokih so tudi zaščiten kot območja naravnih vrednot. Veselo raziskovanje!

VESELICA

PGD ZAVRATEC

PARADA S SLAVNOSTNIM PREVZEMOM
GASILSKEGA VOZILA

OB 17.00

NASTOP HARMONIKAŠEV

OB 18.30

ANSAMBEL

MODRIJANI

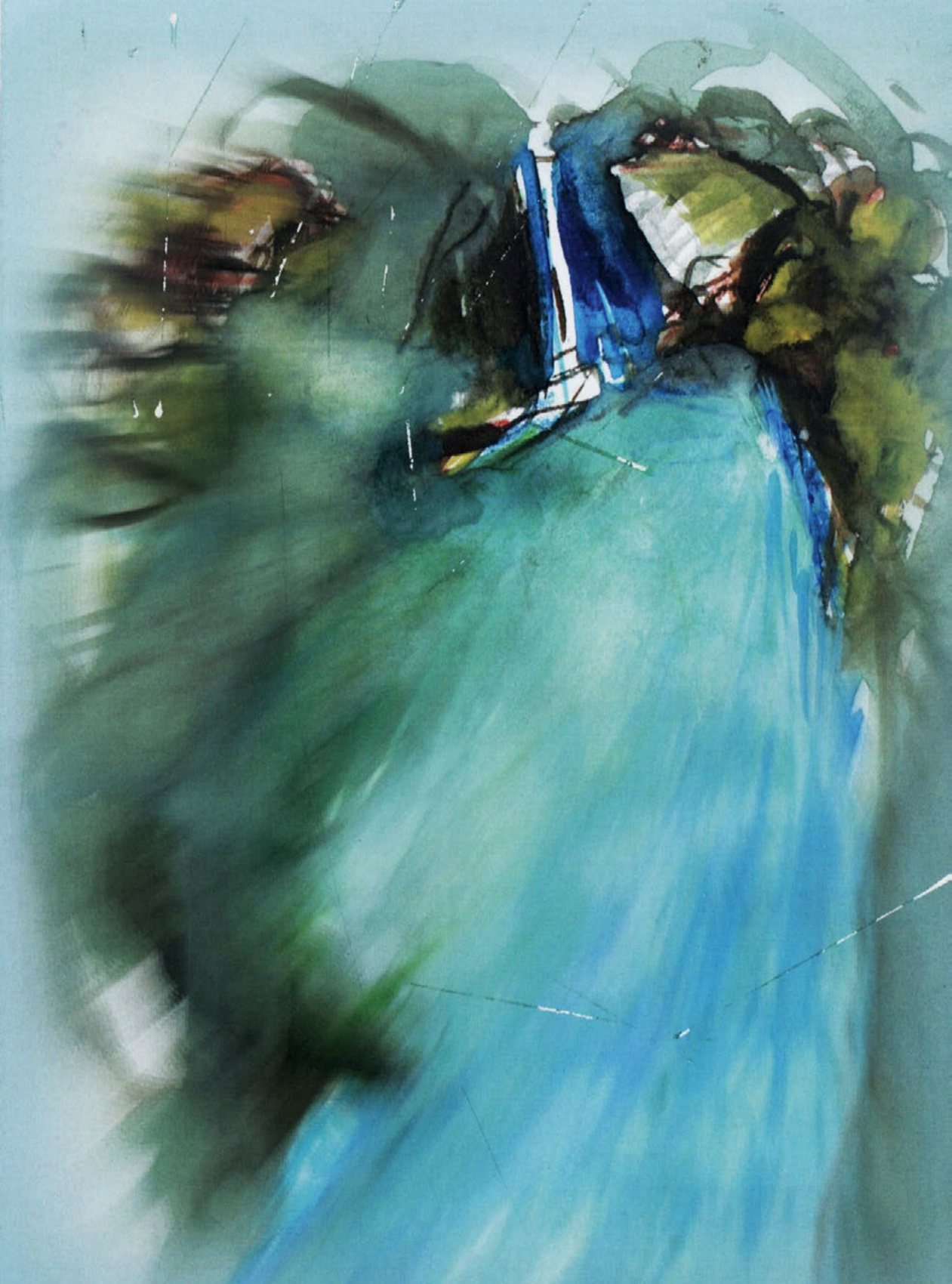
OB 20.00

PROGRAM BO POVEZOVALA JANA JENKO

SOBOTA, 21. JULIJ, 17.00
ZAVRATEC

PRIREDITEV BO POTEKALA POD ŠOTOROM PETRE

SREČELOV

KD Zavratec Zavratec 2, 1373 Rovte